

Net-minute

MINISTERIE VAN DEFENSIE

LANDMACHTSTAF

CORRESPONDENTIE - ADRES: POSTBUS 90711, 2509 LS

Dit stuk mag niet worden vermenigvuldigd dan met toestemming van Hfd Afd INL/VEIL 's-GRAVENHAGE

Ex.nr. 47

Afdeling / Sectie: **INL/VEIL**

GEHEIM

Thérèse Schwartzestraat 15

Telefoon: 070 - 73 ..... / 245370 tel 224

Men wordt verzocht bij beantwoording datum en nummer van deze brief nauwkeurig te vermelden

zonder de bijlage is deze brief geclassificeerd als **DIENSTGEHEIM**

Aan

zie verzendlijst

bijlagen:

uw brief van

uw kenmerk

ons nummer

046/2/C/Geh

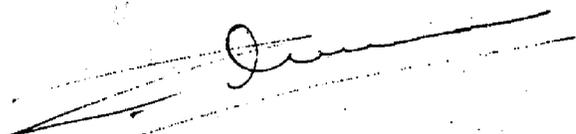
onderwerp: **Maandoverzicht december 1978**

's-Gravenhage, 31 januari 1979

Hierbij bied ik U het maandoverzicht over de maand december 1978 aan, samengesteld door de Sectie Inlichtingen van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van mijn staf.

Ten aanzien van de inhoud moge ik korthedshalve naar de Samenvatting verwijzen.

DE CHEF VAN DE LANDMACHTSTAF
VOOR DEZE
HET HOOFD SECTIE INLICHTINGEN A
DE LUITENANT-KOLONEL

C. KLOOS

GEHEIM

GEHEIM

VERZENDLIJST behorende bij brief CLAS van 31 januari 1979

nr: 046/2/C/Geh

<u>AAN:</u>	<u>ex.nr brief:</u>	<u>ex.nr bijlage:</u>
Minister	1	1
d.t.v.: SG	2	2
CS(L) IGK	3	3
C- 1 Lk	4	4 t/m 6
NTC	5	7
C- COKL	6	8
Dir HKS	7	9
Gouv KMA	8	10
C- SMID	9	11 en 12
IGDKL	10	13
Lamat Bonn	(11)	(14) PV Lamat 1
Lamat Londen	12	15
Lamat Washington	13	16
Lalumat Parijs	14	17
Lamarlummat Ankara	15	18
Lamarlummat Damascus	16	19
Lamarlummat Jakarta	17	20
Lamarlummat Belgrado	18	21
Lalumat Warschau	19	22
Lulamat Oslo	20	23
Lumarlamat Ottawa	21	24
C- KMar, bur 2.2	22	25
<u>i.a.a.:</u>		
Stasdef C.L.J. van Lent	23	26
Stasdef dr. W.F. van Eekelen	24	27
CDS	25	28 en 29, waarvan één ex. bestemd voor HPMV
DGP	26	30
DGM	27	31
DGEF	28	32
DPKL	29	33
DMKL-T	30	34
(NL) Senior National officer NORTHAG	31	35
NMR Neth AFCENT	32	36
NMR Neth SHAPE, t.a.v. Maj A. Klein	33	37
Voorz CVIN	34	38
MinBuZa/DAV	35	39
MinBuZa/DEU	36	40
CLS	37	41
CMS	38	42
<u>intern:</u>		
CLAS, d.t.v. INLA	39	43
PCLAS	40	44
SCP en SCO	41	45
Sie AZ	42	46
OPN	43	47
TE	44	48
PL	45	(49) PV 4
INLA	46	50 t/m 69
Archief	47	70

GEHEIM

GEHEIM

EX nr 70

**MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMAGHTSTAF
AFD INLN / VEIL**

MAANDOVERZICHT

december 1978

GEHEIM

MO 10/78

GEHEIM

i

MAANDOVERZICHT

DECEMBER 1978

De achter de evaluatie geplaatste letters hebben uitsluitend betrekking op interne verwerking en zijn derhalve voor de geadresseerden niet van belang.

GEHEIM

INHOUDSOPGAVE

	<u>BLZ:</u>
<u>SAMENVATTING</u>	1
<u>DEEL I: OOST-EUROPA</u>	
<u>Hoofdstuk A: Politiek</u>	
1. <u>Warschaupakt</u>	
a. Reacties op de PCC bijeenkomst	2-13
b. Bijeenkomst van het Militair Comité	14
c. Ideologische en aanverwante activiteiten	14-23
<u>Hoofdstuk B: Economie</u>	
1. <u>Sovjet-Unie</u>	
a. Economische resultaten 1978	24-25
b. Het economisch plan voor 1979	25-29
<u>Hoofdstuk C: Landstrijdkrachten</u>	
1. <u>Activiteiten</u>	
a. Warschaupakt algemeen	30
b. DDR	30
c. Tsjechoslowakije	30
2. <u>Materieel</u>	
a. DDR/NVA	31-33
3. <u>NSWP-landen</u>	
a. De productie van de T-72 tank	34-35
<u>DEEL II: MIDDEN-OOSTEN / AFRIKA</u>	
1. <u>Stand van zaken in het Midden-Oosten vredes-</u> <u>overleg</u>	36-39
2. <u>Iran</u>	40-42
3. <u>Afghanistan</u>	43-50
<u>DEEL III: VERRE OOSTEN</u>	
1. <u>Sino-Sovjet verhouding</u>	
a. Sovjet reacties op de normalisering van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen	51-52
b. De voorgenomen opzegging door China van het vriendschapsverdrag met de SU	53
2. <u>India - Sovjet-Unie</u>	54-55

SAMENVATTING1. Oost-Europa

In de verslagperiode werd in de Oosteuropese pers uitvoerig commentaar geleverd op de bijeenkomst van het Politiek Consultatief Comité eind november. Hongarije schijnt zich het meest terughoudend van alle WP-staten te hebben opgesteld m.b.t. de Roemeense houding tijdens de PCC-zitting.

Op de bijeenkomst van het WP Militair Comité bleken verschillen van inzicht bij de Ministers van defensie te bestaan, zonder dat werd aangegeven ten aanzien waarvan.

Ook in deze verslagperiode vond weer een aantal ideologische conferenties plaats.

De economische ontwikkeling in de Sovjet-Unie is in 1978 achtergebleven bij de verwachtingen van het vijf-jarenplan 1976-1980. De doelstellingen voor 1979 blijven eveneens achter bij dit plan.

De Sovjet-Unie streeft nog steeds naar vergroting van zijn invloed in Azië: de banden met India en Afghanistan zijn weer nauwer aangehaald.

M.b.t. de WP-landstrijdkrachten zijn geen bijzondere ontwikkelingen te vermelden; de invoer van nieuw, geavanceerd materieel bij de strijdkrachten blijft doorgaan.

2. Midden-Oosten/Afrika

Het vredesoverleg tussen Israël en Egypte stagneert weer. In Iran ontstaan spanningen in de strijdkrachten. Hoever de loyaliteit t.o.v. de Sjah blijft bestaan, moet worden afgewacht.

3. Verre-Oosten

De Sovjet-Unie heeft een afwachtende houding aangenomen m.b.t. de normalisering van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen.

DEEL I: OOST-EUROPAHoofdstuk A: Politiek1. Warschaupakta. Reacties op de PCC bijeenkomst

Na afloop van de zitting van het Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt te Moskou, op 23 november, beperkten de Sovjet en Oosteuropese reacties, m.u.v. die van Roemenië, zich aanvankelijk tot beschouwingen die de belangrijkste aspecten van de uitgegeven Declaratie belichtten en tot de publicaties van reacties betreffende de afzonderlijke, niet door Roemenië getekende, verklaring over het Midden-Oosten. (Roemenië veroordeelde een afzonderlijk Israëliësch-Egyptisch vredesverdrag op basis van het Camp David Akkoord niet.) De publicatie van deze afzonderlijke verklaring ging vooraf aan de reeds gesignaleerde Roemeense uitlatingen over defensie-uitgaven en de beschikkingsbevoegdheid over de strijdkrachten.

Overigens zou tijdens de Oosteuropese rondreis van de Ethiopische leider Mengistu, die rond het tijdstip van de PCC-zitting in de Sovjet-Unie was en daarna achtereenvolgens de DDR, Tsjechoslowakije, Hongarije, Roemenië, Joegoslavië en Polen bezocht, van de zijde van de Sovjet-Unie, DDR en Tsjechoslowakije sterke, doch vergeefse druk op Mengistu zijn uitgeoefend, Roemenië en Joegoslavië niet te bezoeken i.v.m. hun opstelling jegens China en het Warschaupakt.

- Sovjet-Unie

De belangrijkste officiële verklaring is die van het Politbureau van de CPSU, het Presidium van de Opperste Sovjet van de Sovjet-Unie en de Sovjet Ministerraad, die op 29 november opriep tot handhaving en versterking van het defensiepotentieel in verband met de toenemende NAVO bewapening en die in wezen door alle NSWP-landen m.u.v. Roemenië met kleine nuances is overgenomen. Daarbij werd gesteld dat de Sovjet-Unie grote waarde hecht aan de wil van de socialistische landen de alzijdige onderlinge samenwerking te versterken en consequent de koers van uitbreiding van de samenwerking met alle vooruitstrevende democratische krachten voort te zetten. In een verklaring van het officiële persbureau TASS op 2 december werd verklaard dat de militaire uitgaven in verband met de militaire inspanningen

Geheim

van de NAVO moeten worden gehandhaafd en dat handhaving en versterking van het verdedigingspotentieel van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt noodzakelijk is. Hetzelfde thema werd in het Sovjet legerdagblad "Rode Ster" van 5 en 10 december herhaald door kol V. Semin en kol M. Ponomarev.

Eveneens op 5 december stelde Sovjet partijleider Brezhnev na het noemen van de defensiebestedingen tijdens een diner voor de Afghaanse leider Taraki: "Wij zijn bereid tot de meest radicale stappen die tot ontwapening leiden ..... Maar in alle stadia van de strijd om dit doel te bereiken moet het beginsel van gelijke veiligheid voor de belanghebbenden in acht worden genomen. Wij zullen onze verdediging niet verzwakken in het aangezicht van de groeiende militaire macht van het imperialisme, welke demagogische argumenten ook worden gehanteerd om de oproepen daartoe te verhullen". Gezien de context werd deze uitlating algemeen als kritiek op de Roemeense leider Ceausescu gezien. Volgens sommige berichten zou de term "demagogische" in een Roemeens-talige uitzending van Radio Moskou zijn weggeval- len. In een op Roemenië gerichte uitzending van Radio Moskou was eerder, op 2 december, in reactie op Ceausescu's opstelling gesteld dat nauwe samenwerking van de socialistische landen belangrijk is voor de ontwikkeling van de economie en verhoging van de levensstandaard in deze landen. Ten aanzien van de Roemeense uitlatingen m.b.t. de PCC-zitting viel op dat deze in de Sovjet-Unie en elders in het WP, overwegend werden verzwegen, behalve als zij met de Sovjet visie overeenkwamen. Dit is tekenend voor de commentaren die de eenheid van de opstellingen van de WP-landen regelmatig herhaalden, en die de meningsverschillen, althans tot medio december, probeerden te bagatelliseren en ontkennen. De eerste directe Sovjet kritiek op Roemenië kwam eerst op 15 december in de Pravda, als reactie op de opnieuw afwijkende opstelling tijdens de grote ideologische conferentie die van 12 t/m 15 december in Sofia werd gehouden (zie subpara c).

Op 16 december volgde nog een tegen Roemenië gericht Pravda-artikel, waarin o.m. werd gesteld dat tijdens de PCC-zitting

ook enkele maatregelen betreffende de samenwerking op defensiegebied werden besproken. Volgens de Pravda-verklaring kan het WP niet negeren dat in de NAVO een systeem van controle over de strijdkrachten is ingevoerd voor zowel vredes- als oorlogstijd, met een steeds sterkere technische grondslag (AWACS?). "Toen daarmee samenhangende vraagstukken werden besproken namen de Roemeense kameraden een bijzondere opstelling in. Later informeerden zij het publiek via de pers over enkele van hun argumenten en dat leverde het voorwendsel op voor speculaties en veronderstellingen van de bourgeois en Pekinese propagandisten tegen de socialistische gemeenschap". In aansluiting hierop werd de Roemeense stelling aangevallen dat momenteel van het imperialisme geen directe dreiging uitgaat en werd uitgelegd dat de Westerse argumenten voor verhoging van de defensie-uitgaven vals zijn. Daarna stelde Pravda: "Het vraagstuk der samenwerking van de strijdkrachten houdt verband met de versterking van het verdedigingspotentieel van deze (NAVO) landen. Het is daarom zo belangrijk een dergelijke samenwerking te perfectioneren omdat de NAVO aandringt op een steeds grotere operationele samenwerking van de lidstaten van dat blok onder één enkel commando. Een coördinatie van de militaire inspanningen in het kader van het Warschaupakt beperkt op geen enkele wijze de hoogste bevoegdheden van de leidende partij- en staatsniveaus van ieder der broederlanden met betrekking tot hun nationale leger."

- NSWP-landen

DDR

Bij de NSWP-landen m.u.v. Roemenië werden de omvangrijkste en meestzeggende reacties aan Oostduitse zijde genoteerd, waarbij de officiële verklaring van het Politbureau van de SED, de Oostduitse Communistische Partij en de DDR Ministeraad in wezen overeenstemt met die van de Sovjet-Unie. De DDR visie kwam verder tijdens de 9e zitting van het Centraal Comité van de SED op 13 en 14 december zeer duidelijk tot uitdrukking. In het rapport van het Politbureau, uitgebracht door Politbureaulid en partijsecretaris Herrmann, werd o.m. verwezen naar het rapport dat WP-Opperbevelhebber MSU Kulikov, over het praktische werk van het Verenigd

Commando aan het PCC uitbracht, gevolgd door de verklaring dat daarmee "overeenstemmende besluiten werden genomen waarin de noodzakelijke opgaven werden vastgelegd die vanwege de toenemende NAVO-bewapening onvermijdbaar zijn. Deze zijn gericht op het voortdurend veiligstellen van het defensief vermogen van onze landen in het belang van de zekere bescherming van de socialistische verworvenheden en van de verzekering van de vrede. De SED zet haar politiek van vaste verankering in de Gemeenschap van Socialistische Staten consequent voort en zal voortdurend haar bijdrage leveren aan de eenheid, het politieke optreden en het defensievermogen van ons historisch bondgenootschap."

Verder werd door Herrmann gesteld dat "de verbonden partijen en staten vastbesloten zijn hun samenwerking op alle gebieden verder te verdiepen en effectiever vorm te geven, het proces van de alzijdige toenadering van hun volkeren nog actiever te bevorderen en vooral hun gemeenschappelijk optreden op het internationale vlak te versterken." In een paragraaf over de interne en externe beveiliging van de DDR, tenslotte, werd door Herrmann verklaard: "Voor de verdere versterking van de collectieve verdedigingskracht dienden ook de beraadslagingen van het Comité van ministers van Defensie en van de Militaire Raad van de Verenigde Strijdkrachten van de Warschaupaktlidstaten in Berlijn .... In de beraadslagingen werden richtinggevende beslissingen en aanbevelingen voor de verdere verdieping van de wapenbroederschap en de verhoging van de gevechtskracht van de legers van de lidstaten van het Warschaupakt aangenomen". In een rede voor het Centraal Comité verklaarde partijleider Honecker iets soortgelijks: "Vanwege de door de NAVO bedreven (opvoering van de) bewapening en de daarmee nagestreefde agressieve bedoelingen tegen het socialisme, tegen de belangen van de volkeren, is het noodzakelijk en onafwendbaar om de defensieve kracht van het WP te versterken, de eenheid en geslotenheid van ons bondgenootschap op de principiële grondslag van het Marxisme-Leninisme te versterken. De meest recente zitting van het Comité van ministers van Defensie van het WP, die onmiddellijk na de Moskouse zitting van het PCC in Berlijn plaatsvond, draagt ertoe

bij om - zoals de Sovjet minister van defensie, MSU Ustinov tot uitdrukking bracht - de samenwerking tussen de verbonden strijdkrachten te verdiepen en het defensief vermogen van de WP-staten op het vereiste niveau te houden". Verder verklaarde Honecker onder meer dat het Oostduitse Nationale Volksleger, (en) alle bewapende krachten van de DDR, als bestanddeel van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt vast verbonden met het Sovjet leger en de andere broederlegers hun plichten in dienst van de vrede en van de gezamenlijke socialistische gemeenschap vervullen. Voorts verklaarde ook nog minister van Buitenlandse Zaken, Fischer, dat "de met de Sovjet-Unie verbonden broederstaten" hadden besloten hun aaneengesloten optreden te versterken en de onderlinge betrekkingen planmatig te verdiepen."

- Polen

Ook van Poolse zijde waren belangwekkende reacties te beluisteren. Het Politbureau van de Poolse Verenigde Arbeiders Partij verklaarde op 28 november dat Polen het standpunt deelt dat ten gevolge van de NAVO bewapeningswedloop handhaving en versterking van het defensiepotentieel van het WP-bondgenootschap noodzakelijk is. Voorts werd gesteld dat Polen zich vastbesloten zal verzetten tegen alle handelingen die de eenheid en het defensieve vermogen van het bondgenootschap zullen verzwakken en die het beschouwt als zijnde gericht tegen de vitale belangen van alle lidstaten en naties. Uiteengezet werd dat het noodzakelijk is het mechanisme van de gezamenlijke coördinatie van het vreedzame beleid en de nauwe gezamenlijke actie van alle verbonden staten verder te ontwikkelen, waarbij met name buitenlandse politieke kwesties betrokken zijn. Voorts werd gesteld dat het WP waakt over de toenemende welvaart van de socialistische landen.

Het Centraal Comité van de PVAP stelde op 13 december eveneens dat de ontwikkeling van de internationale situatie versterking en perfectionering van de samenwerking van de WP-lidstaten vereist en dat de (her)bewapening van de NAVO consolidatie van de Verenigde Strijdkrachten eist. Partijleider Giersek stelde voor het Centraal Comité: "Wij zullen

altijd de cohesie van ons alliantiesysteem beschermen en versterken, omdat dat vereist is voor de vitaalste belangen van Polen en van de gehele socialistische gemeenschap". Opvallend was dat Gierek eerst uitgebreid aandacht aan binnenlandse economische en politieke kwesties besteedde en pas daarna het Warschaupakt en de buitenlandse politiek aan de orde stelde. Ook heeft hij nog verklaard dat de WP-landen hun ogen niet kunnen sluiten voor de toenemende NAVO-bewapening.

De PCC-beslissingen zouden volgens enkele berichten uit Polen géén extra defensie-inspanning van dit land vereisen, terwijl volgens persberichten hoge ambtenaren in Warschau verklaard zouden hebben dat Polen weigert toe te geven aan de Sovjet-druk om de defensie-uitgaven te verhogen.

Ook wordt gemeld dat Polen het minst gelukkig zou zijn over de Roemeense wijze van optreden in en rond de PCC-zitting. Ook Polen zou binnen het WP verband zijn stem doen horen, aldus een Poolse zegsman, en waar nodig in de dialoog met de Sovjet-Unie confrontatie op bepaalde punten niet uit de weg gaan, maar dan op een flexibele en discrete wijze en "binnenskamers". Zo zouden bepaalde Poolse ideeën in de PCC Declaratie zijn terug te vinden. Volgens dit bericht zou echter de luidruchtige en provocatieve Roemeense opstelling een solidariteitsbetuiging onmogelijk maken en daaruit zou de weergegeven, ogenschijnlijk strakke pro-Moskou, opstelling zijn voortgekomen. Het probleem der defensie-uitgaven zou overigens, naar Pools zeggen, een beslissing over een betere of meer efficiënte taakverdeling over de lidstaten hebben gegolden. Met name Roemenië en Hongarije, en sinds 1968 Tsjechoslowakije, zouden volgens betrokkene relatief te weinig aan het WP-bondgenootschap bijdragen, terwijl omgekeerd de grote Sovjet inspanning intern problemen zou opleveren. Eveneens van Poolse zijde werd gesteld dat Roemenië mogelijk op middellange termijn streeft naar uitsluiting door het WP om dan een blokvrije politiek te gaan

volgen zoals Joegoslavië. Betrokken Poolse zegsman achtte een militaire optreden tegen Roemenië uitgesloten in verband met Ceausescu's sterke positie in zijn land, terwijl in verband met de geografische positie een vergelijking met Tsjechoslowakije niet mogelijk zou zijn en Polen "in geen geval" aan een dergelijk optreden zou deelnemen. Naar aanleiding van een eventuele extra-Europese dimensie voor het Warschaupakt achtte de Poolse zegsman het niet wel denkbaar dat Poolse divisies naar de Sino-Sovjet grens bij de Usuri overgeplaatst zouden worden, teneer omdat Sovjet en WP-belangen beter gediend zouden zijn bij een zo sterk mogelijk Westfront. Hij meende echter te kunnen stellen dat het Pakt zonder extra Europese dimensie zinloos zou zijn vanwege het Sino-Sovjet geschil en de Chinese hegemonistische aanspraken. Overigens werd ook tot uitdrukking gebracht dat niet alleen Roemenië zich bezorgd zou hebben getoond over de socio-economische gevolgen van opvoering van defensie-uitgaven, terwijl geruchten over veranderingen in de WP-commandostructuur werden gebagatelliseerd wegens de reeds bestaande geïntegreerde structuur en omdat slechts enkele details zouden zijn gewijzigd. Verder werd het indirecte PCC aanbod met de NAVO-landen ook te onderhandelen over de zgn "grijze-zone" wapens, waaronder de SS-20, van Poolse zijde één van de belangrijkste voorstellen genoemd.

Bedoeld werd de volgende zinsnede in de PCC-verklaring: "... de lidstaten van het Verdrag van Warschau zijn bereid te onderhandelen over alle aspecten van het probleem van de stopzetting van de bewapeningswedloop, waaronder ook over die waarover tot dusver niet onderhandeld wordt. Dat betreft bijvoorbeeld de beperking en vermindering van die componenten van het militaire potentieel van de beide zijden in Europa die bij de andere zijde bezorgdheid wekken".

-CSSR

Een van de eerste officiële Oostblok verklaringen betrof die van het Presidium van het Centraal Comité van de Tsjechoslowaakse CP en van de Tsjechoslowaakse regering,

die de betekenis onderstreept van de voortdurende verdieping en ontwikkeling van de alzijdige samenwerking van de landen van de socialistische gemeenschap op alle gebieden van het maatschappelijk leven, alsmede bij het vervolmaken van het optreden van het Warschaupakt voor een succesvolle uitvoering van de vreedzame doelstellingen .... en voor de toekomstige (c.q. verdere) versterking van haar veiligheid en verdedigingskracht. Eerst na de uitgifte van de officiële Sovjet-verklaring werd in Tsjechoslowakije het aspect van de defensiebestedingen aan de orde gesteld en werd duidelijk gesteld dat het Warschaupakt haar activiteiten moet verbeteren om het NAVO-streven naar militaire suprematie het hoofd te bieden. Echter al eerder, op 25 november, keerde het partijdagblad Rude Pravo zich tegen diegenen die de coherentie van de socialistische gemeenschap bedreigen, terwijl op 28 november werd opgeroepen tot coördinatie van het optreden van het socialistische staten met betrekking tot het Sino-Sovjet geschil.

- Hongarije

Voor zover dezerzijds valt na te gaan heeft Hongarije zich overwegend terughoudend opgesteld in haar reacties op de PCC-zitting en de Roemeense rol daarbij. Eerst op 6 december gaf het Centraal Comité van de Hongaarse Socialistische Arbeiders Partij een officiële verklaring uit, waarin erkend werd dat het noodzakelijk is om in verband met het door de NAVO opgevoerde bewapeningstempo de defensieve kracht van de socialistische gemeenschap op het daarmee overeenkomende niveau te handhaven en deze voortdurend, c.q. systematisch, te verbeteren, c.q. vervolmaken. Gesteld werd dat Hongarije haar bondgenootschappelijke verplichtingen zal nakomen en actief zal deelnemen aan de coördinatie van de buitenlandse politiek en aan de realisatie van het collectieve streven. De Hongaarse minister van buitenlandse zaken, Puja, keerde zich op 16 december openlijk tegen Roemenië, waarbij hij onder meer gesteld zou hebben dat Roemenië zich tijdens de PCC-zitting ook tegen veroordeling van de Chinese politiek zou hebben verzet.

Een Hongaarse diplomaat zou bovendien hebben gesteld dat, in geval van een gewapend conflict tussen China en Vietnam, Hongarije Vietnam zal steunen zoals het dat deed tegen de Amerikaanse imperialisten.

- Bulgarije

Evenals bij de overige WP-landen, m.u.v. Roemenië, werd de officiële Bulgaarse verklaring van het Politbureau, de Staatsraad en de Ministerraad gekenmerkt door steun aan de opvatting dat op grond van de toenemende NAVO bewapening de WP-landen gedwongen zijn de nodige maatregelen te treffen voor versterking van het defensieve bondgenootschap en haar "geallieerde" verdedigingskrachten. Ook werd evenals elders (veel) aandacht aan China, Vietnam en het Midden-Oosten besteed. Verklaard werd voorts dat Bulgarije overeenkomstig de PCC Declaratie ook in de toekomst haar actieve bijdrage aan de uitbreiding en vervolmaking van de betrekkingen op bi- en multilaterale basis op alle gebieden zal leveren. Een verklaring van het officiële persbureau BTA van 1 december stelde nog dat de "onderling afgestemde buitenlandse politiek van de broederlanden" noodzakelijk is voor de "sociale vooruitgang van alle landen". Onderhands werd van Bulgaarse zijde met veel nadruk gesteld dat naast de PCC Declaratie, het officiële communiqué en de afzonderlijke Midden-Oosten Verklaring geen enkel document was getekend.

- Roemenië

Voor Roemeense reacties wordt primair verwezen naar een voorgaande extra rapportage, met één correctie: Ceausescu noemde weliswaar problemen tussen bepaalde socialistische landen die soms degenereren tot zeer ernstige daden, zoals steun aan contra-revolutionaire elementen, doch bracht dit niet direct in verband met de gebeurtenissen van 1968 rond Tsjechoslowakije. In de betrokken rede onderstreepte Ceausescu dat herstel van de eenheid van de socialistische landen zeer belangrijk is, terwijl hij i.v.m. zijn eerdere uitslatingen over defensiebestedingen duidelijk maakte dat het Roemeense leger die moderne uitrusting en

middelen zal krijgen die het nodig heeft voor haar taak. Bovendien werd duidelijk gemaakt dat het defensief vermogen van het land in het licht van de bestaande internationale verhoudingen versterkt moet worden, doch niet ten koste van de socio-economische ontwikkeling. Dit houdt in dat de defensieuitgaven niet verhoogd zullen worden boven dat wat al vast stond; integendeel Roemenië heeft een verhoging van de uitgaven voor sociale voorzieningen met circa f 80 miljoen aangekondigd die ten koste van de defensiebegroting gaan, en verdere verschuivingen in het vooruitzicht gesteld. Zowel door Ceausescu als door de Roemeense pers is in de campagne rond het PCC gesteld dat de landen van de socialistische gemeenschap een voorbeeld dienen te stellen, o.a. m.b.t. het beginsel van volledige gelijkheid op het politieke, economische en militaire vlak. Meermalen werd gesteld dat diversiteit een logische zaak is die niet overdreven dient te worden, in welk verband dan weer het partijdagblad Scinteia op 10 december naar aanleiding van het bezoek van de Amerikaanse minister voor financiën Blumenthal de Roemeense positie in het WP vergeleek met de Franse positie in de NAVO. Dit bezoek dat onverwachts kwam en gezien wordt als morele steunbetuiging van de zijde van de VS, maakte deel uit van een reeks contacten met China, Frankrijk en de drie Eurocommunistische CP'en van Frankrijk, Italië en Spanje, en heeft het ongenoegen van de Sovjet-Unie en andere NSWP-landen opgewekt.

Roemenië toonde zich overigens op 20 december gelukkig met het aanknopen van de Chinees-Amerikaanse diplomatieke betrekkingen, (in tegenstelling tot de overige WP-landen), en Ceausescu duidde in een interview voor de Franse televisie op 17 december China aan als socialistisch land waarmee, als met alle socialistische landen, goede betrekkingen onderhouden moeten worden. Tezelfdertijd werd echter ook onomwonden gesteld dat Roemenië zijn WP-verplichtingen zal nakomen zolang het WP bestaat en onder handhaving

van de onafhankelijkheid en soevereiniteit van het land. Ter gelegenheid van de 60e verjaardag van de Roemeense eenheid had hij echter gesteld dat Roemenië zijn verplichtingen in het kader van het WP en bilaterale verdragen zou nakomen, en dat Roemenië blijft werken aan de versterking van de samenwerking en solidariteit van de (WP) legers en samenwerking terzake van de gevechtstraining, op basis van de gelijkheid, onafhankelijkheid en soevereiniteit van ieder land en ieder leger. Op het punt van de verhoging van de defensieuitgaven, tenslotte, zou van Roemeense zijde gesteld zijn dat ook de DDR niet gelukkig was met de (voorgestelde) verhoging van de defensie-uitgaven.

- Overige, niet tot het WP behorende socialistische staten

Van de niet tot het WP behorende socialistische staten toonde Joegoslavië zich zeer terughoudend, en weigerde de regeringswoordvoerder voor buitenlandse zaken, Kalezic, uitdrukkelijk commentaar op de PCC-zitting en de Roemeense opstelling te geven. Officieus werd door een Joegoslavische woordvoerder Ceausescu grootheidswaanzin toegedicht en zou de Roemeense opstelling niet zo zeer het gevolg zijn van feitelijk gedane voorstellen doch veel meer een uitvloeisel van de verslechterde binnenlandse toestand in Roemenië.

In de Joegoslavische, Albanese en Chinese pers werd aangestipt dat de diverse officiële Oosteuropese verklaringen duidelijk maakten welke onderwerpen buiten de officiële declaratie waren gebleven als gevolg van afwijkende Roemeense standpunten: de kwestie China, het belang van de recente Sovjet vriendschapsverdragen met Vietnam en Ethiopië, recente Sovjet steun aan Cuba (MIG-23), het afzonderlijke Egyptisch-Israëliëse Vredesakkoord, en vooral de defensie-uitgaven en bepaalde complexe aspecten van consultaties en akkoorden binnen de militaire organisatie van het Pakt. M.b.t. dit laatste werden berichten over een voorstel voor een nieuw supra-nationaal commando van de Verenigde WP-strijdkrachten genoemd, welk commando in de toekomst het exclusieve recht zou hebben operationele

beslissingen over mogelijke militaire acties te nemen. Met name het feit dat WP-Opperbevelhebber Kulikov e.e.a. zonder voorafgaande consultaties en/of goedkeuring zou hebben voorgesteld, zoals gebruikelijk is voor belangrijke besluiten, zou voor Roemenië steen des aanstoets zijn.

(C-2) (G/R/GR/W)

enstgeheim

b. Bijeenkomst van het Militair Comité

Van 4 tot 7 december vond in Oost Berlijn een "geregeldde zitting" van het WP Militair Comité bestaande uit de Ministers van Defensie van de Warschaupakt landen plaats, in aanwezigheid van Warschaupakt Opperbevelhebber MSU Kulikov en Chef-Staf Lrgen Gribkov. De verstrekte mededelingen waren, als gebruikelijk, schaars en omvatten geen directe verwijzing naar de bijzondere positie van Roemenië. Officieel werd gesproken over "vraagstukken betreffende de activiteiten van de Verenigde Strijdkrachten" en er zouden daarmee overeenstemmende besluiten zijn genomen. De gespreks sfeer werd aangeduid als vriendschappelijk en met een geest van wederzijds begrip, (een indicatie voor verschillen van inzicht tussen de deelnemers). Sovjet Minister van Defensie Ustinov zou bij een door de Oostduitse leider Honecker op 7 december aangeboden receptie hebben verklaard "dat de zitting zal bijdragen aan de verdere verdieping van de samenwerking tussen de verbonden strijdkrachten en aan het handhaven van het defensieve vermogen van de WP-lidstaten op het noodzakelijke peil". Verder noemde het officiële DDR-weekblad "Aussenpolitik" het intensiveren van het gezamenlijke optreden op het militaire vlak, vooral collectieve activiteiten binnen het kader van de Warschaupakt defensie -coalitie .

Uit Oostduitse diplomatieke kringen was verder te beluisteren dat het WP defensieconcept, de militaire strategie en de Roemeense weigering tot verhoging van de defensieuitgaven punten van bespreking vormden.

Dienstgeheim

c. Ideologische en aanverwante activiteiten

Tussen 21 november en medio december vond een zevental ideologische en aanverwante conferenties plaats, waarbij opviel dat een aantal dezer mede betrekking had op China en Indochina, en op de opvoeding en ideologische en militaire vorming. Bij tenminste vier van deze conferenties, alle op lager niveau, ontbrak van de Warschaupaktlanden Roemenië, terwijl anderzijds Cuba, Vietnam, Mongolië en in mindere mate Laos een aantal dezer bijeenkomsten bijwoonden.

De belangrijkste conferentie vond van 12 tot 15 december in Sofia plaats, georganiseerd door het Centraal Comité van de Bulgaarse Communistische Partij en de redactieraad van het tijdschrift "Vraagstukken van de Vrede en het Socialisme", dat een gezamenlijke uitgave van de door Moskou geïnspireerde communistische en arbeiders partijen is. Deelnemers waren vertegenwoordigers van 73 communistische en aanverwante partijen en organisaties, wat betreft de Warschaupakt-landen geleid door de voor ideologische zaken en/of internationale betrekkingen verantwoordelijke partijsecretarissen. Wat de Sovjet-Unie betreft was dit partijsecretaris Ponomarov, die in zijn rede vaststelde dat het socialisme zijn onoverwinnelijke levenskracht bewezen had en in staat was gebleken diepe en groeiende wortels te ontwikkelen. In het middelpunt van deze conferentie stond volgens hem het vraagstuk van het werkelijke socialisme en zijn internationale betekenis. In dit verband riep hij alle CP'en op tot solidariteit met het ware socialistische streven zoals dat door Moskou belichaamd wordt, en meende dat CP'en niet neutraal kunnen blijven in de tegenstelling tussen de NAVO en het Warschaupakt.

Ponomarov verklaarde verder dat de socialistische gemeenschap en de communistische beweging, als belangrijkste verdedigers van de vrede, geen enkel ogenblik uit het oog mogen verliezen dat het imperialisme haar vershelde materiële oorlogsvoorbereidingen voortzet, en dat de bewapeningswedloop een niveau heeft bereikt dat feitelijk zonder precedent is. Daarbij stelde hij dat het Westen sinds de zitting van de Noordatlantische Raad in Washington (in mei j.l.) steeds vaker de zgn Chinese kaart uitspeelt, en dat de Amerikaanse regering feitelijk zonder enige rekening te houden met diverse voorbehouden van de NAVO bondgenoten haar zegen heeft gegeven aan de verkoop van militaire techniek en technologie aan China.

De Westelijke landen zouden daardoor met eigen handen helpen een buitengewoon gevaarlijke haard voor een wereldoorlog te scheppen. Het is daarom, volgens

Ponomarov, "begrijpelijk dat onder deze omstandigheden de socialistische landen niet werkeloos kunnen toezien" en dat "zij gedwongen zijn maatregelen te treffen om hun verdedigingsvermogen te versterken, daarbij zich echter alle inspanningen te getroosten om de wapenwedloop te beëindigen en op grondslag van gelijke veiligheid een vermindering van de bewapening te bereiken".

In verband met de wereldtaak van het werkelijke socialisme stelde Ponomarov : "In verband met de vijandelijke politiek van de Chinese leiders tegen het heldhaftige Vietnamese volk verklaren nu de Sovjet-Unie en de andere landen van de socialistische gemeenschap dat zij Vietnam allesomvattende hulp en ondersteuning zullen verlenen". Daarbij verwees hij naar het recente Sovjet-Vietnamese vriendschapsverdrag, alsmede naar de andere nieuwe verdragen met Ethiopië en Afghanistan. De Roemeense vertegenwoordiger bij de conferentie, partijsecretaris Popescu die verantwoordelijk is voor propaganda en ideologie en tevens lid is van de Politiek Uitvoerende Raad, verklaarde dat de Roemeense CP het uiteenlopen van standpunten tussen de verschillende socialistische landen en het instandhouden van deze toestand als bijzonder schadelijk zag. Daarom heeft Roemenië zich volgens Popescu altijd afzijdig gehouden van discussies over andere socialistische landen (lees: China) en van het vasthouden aan een bepaald schema. De Roemeense Partij is volgens hem van mening dat het verschil van inzicht en de controversen géén negatieve invloed op de vriendschap en solidariteit tussen de socialistische landen mogen hebben. Verschillen kan men in discussies tussen de partijen en regeringen overwinnen en wel in de geest van de uitspraken voor eenheid en solidariteit en wederzijdse achting (die door alle socialistische partijen en landen gedaan worden). Bij de opbouw van het socialisme zal, in de Roemeense visie, niet alles glad verlopen en tegenslagen mogelijk zijn. Dat betekent echter niet, aldus Popescu, dat men bereikte successen moet verloochenen.

De vele afwijkende omstandigheden en verhoudingen in overweging nemende stelde hij dat de CP'en niet één en hetzelfde schema voor de overgang naar het socialisme kunnen hanteren, en dat geen enkel schema tegenover het andere gezet behoort te worden. Ponomarov had, daar-entegen, de Sovjet ervaringen en opstelling duidelijk als voorbeeld gesteld. Voorts herhaalde Popescu het Roemeense standpunt over verlaging van de militaire bestedingen, ook daarmee tegen Ponomarov en de Sovjet-Unie ingaand.

Voor het Sovjet partijdagblad PRAVDA van 15 december vormde e.e.a. aanleiding tot een directe aanval op de Roemeense visie, die een duidelijke "Wanklank in de algemene teneur van de conferentie vormde". Uit de Roemeense stellingname viel, volgens Pravda, een "duidelijke onderschatting van het militaire gevaar van de zijde van het imperialisme" op te maken.

Geconstateerd werd dat vanuit andere opstellingen dit vraagstuk in de redes van de vertegenwoordigers van andere partijen belicht werd, met name t.a.v. China. Verder zou door Pravda zijn gesteld dat de WP-landen hun militaire uitgaven moeten coördineren, maar dat elk land baas over zijn eigen strijdkrachten kan zijn. Na terugkeer in Moskou op 16 december noemde Ponomarov de conferentie een groot succes in het leven van de internationale communistische beweging en het ideologisch-politieke leven in de hedendaagse wereld. Hij stelde dat de conferentie het allerbelangrijkste probleem van onze tijd had besproken, en dat de imperialistische politiek, die de situatie verscherpt en die leidt tot het terugzetten van het ontspanningsproces, scherp was bekritiseerd, terwijl bovendien in vele redes de houding van de Chinese leiders, die de onheilvolle lijn van het imperialisme in de hand werkt en nog ondersteunt, werd ontmaskerd. De conferentie zou volgens Ponomarov tot de slotsom zijn gekomen dat het noodzakelijk is alle anti-imperialistische vredelievende krachten aaneen te sluiten, en dan vooral de internationale communistische en arbeidersbeweging.

(C-2)(W)

heim

Commentaar: Het gehele complex van verklaringen, uitspraken, perscommentaren en conferenties maakt duidelijk dat zich inderdaad tijdens de recente zitting van het Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt in Moskou belangrijke verschillen van inzicht tussen Roemenië en de overige Warschaupaktlanden hebben voorgedaan. Uit de berichtgeving valt op te maken dat hierbij militaire aspecten een belangrijke, zo niet overwegende, rol hebben gespeeld, hetgeen voor enkele commentatoren in het Westen aanleiding vormde de zitting aan te duiden als de "Kulikov PCC-zitting".

Daarnaast lijken de betrekkingen met onder meer China en Vietnam en eventuele hulpverlening aan dit laatste land een belangrijke plaats in de besprekingen te hebben ingenomen. Afgaande op de rede van de Roemeense partijleider en president Ceausescu ter gelegenheid van de 60e verjaardag van de Roemeense eenwording heeft het huidige geschil echter ook een binnenlandse politieke dimensie, zij het dat niet duidelijk is of deze aan de basis van het geschil ligt dan wel dat van de zijde van de andere WP-lidstaten subversieve activiteiten ontwikkeld zouden kunnen gaan worden. De duidelijke waarschuwing van Ceausescu op dit punt, alsmede de mogelijk door Roemenië geïnspireerde geruchten over een Sovjet-Tsjechoslowaakse coup-poging wijzen eerder in de richting van de tweede interpretatie. In ieder geval lijken de evaluaties welke de onenigheid tussen Roemenië en de overige WP-landen primair toeschrijven aan de behoefte van Ceausescu om hiermee de aandacht van interne spanningen af te leiden, te eenzijdig.

Opvallend is dat deze zienswijze momenteel met name vanuit Oosteuropese diplomatieke bron verkondigd wordt. Het blijkt echter dat politiek-militaire strijdpunten welke het WP als geheel betreffen wel degelijk een grote rol spelen. Hoewel het hierbij maar zeer gedeeltelijk om nieuwe aspecten gaat, kan gezegd worden dat de wijze waarop Roemenië haar al langer bekende favoriete thema's nu onder de aandacht brengt er sterk op wijst dat deze in het gedrang gekomen zouden zijn bij aanvaarding van de op de PCC-bijeenkomst kennelijk gedane voorstellen.

Nadat in Moskou enige tijd voor bezinning over de nieuw ontstane situatie nodig moet zijn geweest heeft het geschil zich medio december voortgezet, waarbij met name het Chinese vraagstuk een rol lijkt te hebben gespeeld. Voortbouwend op dit patroon en gezien de overmatige Sovjet aandacht voor de ratificatie op 13 december van het Sovjet-Vietnamese vriendschapsverdrag (waarbij Sovjet Minister van Buitenlandse Zaken Gromyko vooral het belang van artikel 6, dat voorziet in consultaties in geval van een aanval op een van beide partijen, onderstreepte), alsmede (officieuze) uitlatingen van Oosteuropese zijde, is het niet uitgesloten dat tijdens de PCC-zitting een of andere extra-Europese dimensie voor het Warschaupakt bondgenootschap aan de orde is geweest. Dit kan betrekking hebben op militaire steunverlening aan Vietnam in geval van een gewapend conflict met China, waarvoor een uitlating van Ponomarev tijdens de theoretische conferentie in Sofia een aanwijzing geeft, dan wel een meer of minder symbolische Warschaupakt aanwezigheid nabij de Sino-Sovjet grens.

Ook hiervoor waren in Ponomarovs rede aanknopingspunten te vinden, zij het minder duidelijke.

Uit Poolse bron werd voorts bekend dat hoewel inzet van NSWP-strijdkrachten in het Verre Oosten vooralsnog ondenkbaar is, er omstandigheden denkbaar zijn dat dit toch zou gebeuren op straffe van verlies aan betekenis van het Pakt. Interessant daarbij is dat hierbij alleen over het Pakt en niet over het Verdrag van Warschau gesproken werd, waardoor de aandacht automatisch komt te liggen op de bilaterale verdragen tussen de Sovjet-Unie en de NSWP-landen, welke voor een deel geen geografische beperking wat betreft hun bijstandsclausules kennen. Opmerkelijk in dat verband is dat het Sovjet-Poolse verdrag van 1965 deze beperking wel kent en het Sovjet-Roemeense verdrag van 1970 niet. Boekarest heeft dit laatste verdrag echter altijd zo geïnterpreteerd dat het alleen op Europa betrekking heeft wat betreft militaire bijstand. Voorts staat nu vast dat verhoging van de defensieuitgaven tijdens de PCC-zitting aan de orde is geweest. Opvallend is dat Ponomarov op de conferentie in Sofia de Westelijke levering van technologie en militair materieel aan China als argument hanteerde om de defensieve kracht van het WP te versterken, terwijl tijdens en direct na de PCC-bijeenkomst de verhoging van de defensieuitgaven door de NAVO-landen primair als reden werd opgegeven. (Overigens leidt deze laatste voorstelling van zaken de aandacht af van de vraag waarom de NAVO-landen hiertoe besloten en plaatst het WP in de propagandistisch exploiteerbare positie van uitsluitend te profiteren op defensieverhogingen van de NAVO-landen). Of dit een verhoging over de gehele linie betreft, die volgens een Albanees commentaar 3% zou bedragen naar analogie met de

NAVO-verhogingen en anderzijds als zijn de 4%, dan wel een betere verdeling van de lasten over de diverse lidstaten, is nog niet duidelijk. De-
zerzijds bestaat echter de indruk dat een of andere mengvorm aan de orde is geweest, waar-
bij mogelijk een zekere specialisatie per land aan de orde is geweest die coördinatie van de militaire budgetten én een inperking van de nationale bevoegdheden nodig zou hebben gemaakt. Dit zou een vingerwijzing inhouden naar de Roemeense politiek terzake van nationale bevoegdheden over de strijdkrachten enerzijds, naar de mogelijke ontwikkeling en opbouw van een gezamenlijk verdedigingsstelsel tegen cruise-missiles anderzijds.

Alle genoemde aspecten kunnen onder de officiële verklaringen van de Oosteuropese partijbesturen, regeringen en andere staatsorganen gevat worden, zonder dat zij noodzakelijkerwijs een werkelijk supra-nationaal orgaan met zich mee zouden behoeven te brengen. Duidelijk is echter wel dat de Pakt-structuur en/of organisatie op enigerlei wijze onderwerp van gesprek is geweest, zonder dat op dit moment een duidelijke uitspraak over de modaliteiten mogelijk is. Een ander aspect van de berichten over het WP Commando, dat meer zeggenschap ten aanzien van het nemen van operationele besluiten over mogelijke militaire acties zou moeten krijgen, is dat ze de premisse bevestigen dat dit Opperbevel tot nu toe geen operationele taak heeft bij een eventueel conflict. Het lijkt ook in de toekomst weinig waarschijnlijk dat de Sovjet-Unie de controle over de operaties van de WP-strijdkrachten aan een niet-Sovjet Opperbevel zal willen en kunnen overlaten. Overigens werpen de berichten over een reorganisatie respectievelijk een versterking

van de positie van het WP-Opperbevel, welke sinds juni jongstleden circuleren en die door de gang van zaken tijdens en na de PCC-zitting verregaand bevestigd lijken te worden, opnieuw een licht op een van de drijvende krachten hierachter en op diens behoefte zich sterk te profileren: WP-Opperbevelhebber MSU Kulikov.

Blijft de vraag of zonder Roemenië beslissingen op het punt der militaire organisatie en dat der defensie-uitgaven zijn genomen. De uitlatingen van Ceausescu dat hij géén geheime akkoorden heeft getekend laat de mogelijkheid open dat andere staten dat wel hebben gedaan. Uitlatingen van Oosteuropese functionarissen en media duiden hierop. Gesteld kan worden dat de verdeeldheid binnen het Warschaupakt lijkt te zijn toegenomen, hoewel in wezen een belangrijk deel van de Roemeense opstelling niet nieuw is, doch wel geprononceerder dan voorheen. Eveneens kan worden gesteld dat Roemenië uiterlijk binnen het WP alleen staat, doch dat het bij meerdere WP-landen in sommige opzichten een zekere sympathie geniet en dat Roemenië vooralsnog versteekt uit de controverse naar voren is gekomen en daardoor een zekere machteloosheid van de Sovjet-Unie ten opzichte van haar bondgenoten heeft aangetoond. In deze context dient wellicht de hernieuwde toenadering van de Sovjet-Unie tot Joegoslavië beschouwd te worden die medio december tot uitdrukking kwam en die duidt op het belang dat de Sovjet-Unie aan de Balkan blijft hechten. Zoals echter de uitlatingen van de Roemeense leider Ceausescu duidelijk maken is Roemenië in geval van een gewapend conflict met het Westen te beschouwen als trouwe Sovjet bondgenoot in Warschaupakt-verband.

Dit, officieuze Oosteuropese uitlatingen en de dogmatische binnenlandse politiek van Ceausescu in overweging nemende, wordt de kans op een Sovjet en/of Warschaupakt militair optreden tegen Roemenië vooralsnog onwaarschijnlijk geacht. Een en ander vindt steun in recente militaire leveranties aan Roemenië en in het feit dat een ingrijpen tot een ernstige terugslag in het ontspanningsproces zou leiden.

Hoofdstuk B: Economie1. Sovjet-Uniea. Economische resultaten 1978

Vice-premier en voorzitter van de Staats plancommissie (GOSPLAN) Baibakov heeft eind november tijdens een zitting van de Opperste Sovjet op basis van de toen reeds ter beschikking staande gegevens de volgende cijfers bekend gemaakt over de economische ontwikkeling van de Sovjet-Unie in 1978. Het "nationaal inkomen" is in 1978 met 4% toegenomen. Daarmee is de plandoelstelling voor dat jaar gerealiseerd.

De groei van de industriële produktie in zijn totaliteit bedroeg in 1978 5%, hetgeen 0,5% boven de geplande stijging van 4,5% lag. Daarbij konden zowel voor de kapitaalgoederen- produktie (categorie "A") als voor de produktie van consumptiegoederen stijgingspercentages worden genoteerd (resp. 5,3% en 4%) die de in het 1978-jaarplan vastgelegde streefcijfers (resp 4,7% en 3,7%) overtroffen.

Voor wat betreft de energieproduktie kon uit de uitlatingen van de GOSPLAN-voorzitter worden afgeleid, dat het streefcijfer voor elektrische energie (1.207 miljard Kwh) gerealiseerd zal worden. De olieproduktie is in 1978 in zeer geringe mate (te weten met 2,5 miljoen ton) achtergebleven bij het streefcijfer (575 miljoen ton) voor dat jaar. Percentueel bedroeg de stijging van de produktie van ruwe olie en gascondensaten 4,8% (gepland 5,3%).

Met betrekking tot de aardgasproduktie kan worden opgemerkt dat deze in 1978 volledig aan de planverwachtingen heeft voldaan: het plandoel van 370 miljard m³ zou met 4 miljard m³ worden overtroffen. Zoals verwacht mocht worden op grond van onder meer de resultaten in de eerste zes maanden van 78 (zie MO 7/78) kon de kolenproduktie in vergelijking met 1977 slechts in geringe mate worden opgevoerd.

Met een totale jaarproduktie van 727 miljoen ton werd het 1977-resultaat met slechts 5 miljoen ton overtroffen en bleef men ver achter bij het voor 1978 vastgestelde streefcijfer van 746 miljoen ton.

Ten aanzien van de landbouw kan worden opgemerkt, dat ondanks de recordgraanoogst (235 miljoen ton) en een bevredigende katoenoogst (meer dan 8 miljoen ton) de bruto landbouwproduktie met slechts 4,1% is toegenomen. Daarmee werd wel het teleurstellende groeicijfer van 1977 (te weten zo'n 3%) overtroffen, maar bleef men tevens ver achter bij de voor dit jaar vastgelegde produktietoename van 6,8%.

De arbeidsproduktiviteit steeg met 3,6% in de industrie (gepland 3,8%), in de bouw met 2,1% (gepland 4,3%) en in het spoorwegvervoer met 1,4% (gepland 2,1%).

Een dergelijke, teleurstellende produktiviteitsontwikkeling kon reeds op grond van de resultaten tijdens de eerste zes en negen maanden van 1978 worden voorzien.

De totale kapitaalsinvesteringen hebben in 1978 volgens Baibakov 126 miljard Roebel bedragen. Daarmee is het plandoel op dit gebied gerealiseerd. Binnen het kader van dit totaalbedrag nam de staat 111 miljard voor zijn rekening.

b. Het economisch plan voor 1979

Voor 1979 zijn door GOSPLAN-voorzitter Baibakov de volgende economische doelstellingen aangekondigd: Het "nationaal inkomen" moet met 4,3% stijgen; de industriële produktie dient met 5,7% toe te nemen, waarbij de kapitaalgoederen-industrie (categorie "A") een stijging van 5,8% en de consumptiegoederensector (categorie "B"), waaraan een grotere prioriteit dan voorheen is toegekend, een toename met 5,4% zal moeten realiseren.

In 1978 bedroegen de stijgingspercentages voor deze sectoren nog 5,3% resp 4%. De energie-sector zal opnieuw een sterke produktiegroei moeten verwezenlijken. Zo zal de produktie van electriciteit van 1,207 miljard Kwh tot 1,265 miljard Kwh moeten toenemen, terwijl de olieproduktie tot 593 miljoen ton moet worden opgevoerd. Hoewel percentueel de geplande toename van de olieproduktie relatief gering is, is het niet uitgesloten, dat de produktie in 1980 het in het vijfjarenplan vastgelegde niveau van 620-640 miljoen ton in

ieder geval sterk zal benaderen.

De produktie van kolen en aardgas zal sterk moeten worden opgevoerd tot resp. 752 miljoen ton en 404 miljard m³.

De sterke stijging van de kolenproduktie, die enkele jaren heeft gestagneerd moet waarschijnlijk door het in bedrijf nemen van nieuwe mijnen worden verwezenlijkt.

De landbouwproduktie, die zoals reeds eerder vermeld (zie 1.a.) in 1978 met 4,1% toenam, zal dit jaar met 5,8% moeten stijgen.

De arbeidsproduktiviteit in de industrie, de bouw en het spoorwegvervoer moet in 1979 volgens het jaarplan met resp 4,7%, 4% en 2,1% stijgen. Deze groeipercentages liggen aanzienlijk boven de in 1978 gerealiseerde groeicijfers.

Met betrekking tot de investeringen kan worden opgemerkt dat deze met ongeveer 5% tot 132 miljard Roebel zullen stijgen. Daarvan komt 116,5 miljard Roebel (ruim 5% meer dan in 1978) voor rekening van de staat.

De lonen in de industrie zullen met 1,8% tot 163 Roebel gemiddeld per maand stijgen. In de landbouw is een stijging van 5,2% tot 116 Roebel gemiddeld per maand voorzien. Het reëel per capita inkomen wordt geacht met 3,1% toe te nemen.

Commentaar: Hoewel de groei van het "nationaal inkomen" in 1979 volgens het jaarplan de in 1977 en 1978 bereikte resultaten zal moeten overtreffen, ligt verwezenlijking van het in het Vijfjarenplan (1976-1980) vastgelegde doel, namelijk een gemiddelde jaarlijkse groei van het "nationaal inkomen" met 4,4% à 5,1% nog buiten bereik. Zelfs wanneer het relatief ambitieuze streefcijfer voor dit jaar daadwerkelijk zou worden gehaald, zou een nog aanzienlijk hoger liggend groeipercentage moeten worden bereikt in 1980 (n.l. zo'n 7%) om de doelstelling van het Vijfjarenplan te realiseren.

Dit laatste lijkt dan ook vrijwel uitgesloten. Het Vijfjarenplan voorzag oorspronkelijk in een gemiddelde jaarlijkse groei van de totale industriële produktie met 6,4%. Dit is nauwelijks meer te realiseren nu zowel in 1977 en 1978 deze

groei onder de 6% is gebleven en het 1979-streefcijfer (+ 5,7%) evenmin aan de oorspronkelijke eisen van het Vijfjarenplan voldoet.

Desondanks moet vooral de doelstelling inzake de produktie van consumptiegoederen in 1979 (namelijk een groei van 5,4%) zeer ambitieus worden genoemd. Hetzelfde geldt voor de na te streven groei van de bruto landbouwproduktie (5,8% tegen 4,1% in 1978).

In de landbouwsector: zijn het gebrekkige transportsysteem en onvoldoende opslagmogelijkheden de belangrijkste knelpunten, welke nu echter met voorrang lijken te worden aangepakt.

Beide voornoemde sectoren kunnen niet los worden gezien van de beoogde arbeidsproduktiviteitsontwikkeling, die zoals reeds eerder werd opgemerkt in 1978 niet aan de verwachtingen heeft voldaan. De produktiviteitsgroei is de afgelopen drie jaar duidelijk achtergebleven bij de streefcijfers van het Vijfjarenplan. Dit vindt zijn weerslag in de relatief sterke stijging van de (staats)kapitaalsinvesterings die in het jaarplan voor 1979 is voorzien. Oorspronkelijk was in het Vijfjarenplan een sterke daling van de groei van de staatskapitaalsinvesterings gepland.

In het investeringsbeleid is aan de energie-sector, de chemische industrie, metaalindustrie, machinebouw, spoorwegtransport, bouwnijverheid, de landbouwsector en het spoorwegtransport prioriteit toegekend. In het kader daarvan zal in versterkte mate de opheffing van de huidige stagnatie in projectrealisatie worden nagestreefd.

In zijn speech tot het Centraal Comité van CPSU, dat op 27 november 1978¹ bijeenkwam om de balans op te maken van het economische jaar 1978 en het budget en jaarplan 1979 goed te keuren, sprak partijleider Brezhnev niet uitsluitend in positieve termen over de groei van het produktiepotentieel in de afgelopen jaren maar stond hij tevens zeer uitvoerig stil bij de knelpunten in de economie.

Daarbij kwamen onder meer reeds lang optredende tekortkomingen, zoals het inefficiënt gebruik van grondstoffen, brandstof en investeringen, aan de orde.

Brezhnev stelde in zijn rede de problemen op het gebied van planning en management uitvoerig aan de orde. Mede in dat kader oefende hij felle kritiek uit op de verantwoordelijke ministeries en organen (bijv GOSPLAN). De door de partijleider noodzakelijk geacht aanpak van deze vraagstukken wijst in dit verband op een verdere centralisatie. Brezhnev maakte o.a. bekend, dat de bevoegdheden van GOSPLAN (onlangs) zijn uitgebreid om een verbetering in de kwaliteit van de planning tot stand te brengen. Ook leek hij de betekenis van de totstandkoming van grote (een aantal individuele ondernemingen omvattende) produktie-associaties te benadrukken.

Het moet echter betwijfeld worden of de door Brezhnev voorgestane koers, waarin tevens een scherpere controle op uitvoering van de plannen een belangrijke plaats inneemt evenals een duidelijker vastlegging van de organisatorische en persoonlijke verantwoordelijkheden op economisch gebied, de gewenste remedie zal opleveren. Zo zijn in zijn toespraak geen aanwijzingen te vinden, die erop zouden kunnen duiden dat daadwerkelijke economische hervormingen worden overwogen, zoals die momenteel in uiteenlopende mate in een aantal Oost-europese landen worden of zijn geïntroduceerd. De onder meer door de adjunct-hoofdredacteur van de PRAVDA in (o.a.) een artikelen-serie in november 1977 weergegeven denkbeelden waarin een wijziging van de planvervullingscriteria en een minder veelomvattende rol voor GOSPLAN worden bepleit, hebben in ieder geval nog geen of in ieder geval onvoldoende weerklank gevonden bij de Sovjet-leiders. Dit maakt een spectaculaire vooruitgang bij het nastreven van de doelstellingen van het Vijfjarenplan, nl. vooral een grotere

efficiency en een sterk verhoogde (van
arbeid en kapitaal) produktiviteit, op zijn
minst twijfelachtig. (B-3)(W,Gr,G,R).

Hoofdstuk C : Landstrijdkrachten1. Activiteitena. Warschaupakt algemeen

De oefen/opleidingsactiviteit bij de Warschaupakt landstrijdkrachten in de Centrale Sector was gedurende de verslagperiode overwegend gering en werd voornamelijk beheerst door rij- en verbindingsopleidingen. De gevechtsopleidingen kwamen over het algemeen niet boven het niveau van bataljon.

Tegen het eind van de verslagperiode namen de activiteiten tijdelijk toe tot levendig, doch werden in ernstige mate beïnvloed door de slechte weersomstandigheden die beperkingen oplegden bij het gebruik van wegen en oefenterreinen. Mede i.v.m. de jaarwisseling namen de activiteiten toen af tot zeer gering.

b. DDR

Bij de GSVG begon op 18 december een omvangrijke verbindingsoefening met deelname door staf GSVG, de staven van alle tot de GSVG behorende legers, alsmede een aantal divisiestaven. Het zwaartepunt van de oefening lag echter bij de staven van 3 Stlr, 8 Gde Lr en gedeeltelijk bij de staf van 2 Gde Lr. De oefening, welke van 23 - 26 december werd onderbroken, eindigde op 28 december. Het geheel stond onder leiding van Staf GSVG, doch werd vanuit Moskou door de Generale Staf gecontroleerd.

c. Tsjechoslowakije

- (1) Ook bij de TsGV vond gedurende de tweede helft van december een, vermoedelijke, verbindingsoefening plaats onder leiding van de Staf TsGV, met deelname door u/i Lk Olomouc, alsmede de staven van enkele divisies. Ook hier was sprake van een, vermoedelijke, controle op de oefening door de Generale Staf te Moskou.
- (2) Staf 1 Lr van Tsjechoslowaakse strijdkrachten hield van 27 t/m 29 december een verbindingsoefening met deelname door de staven van enkele tot het leger behorende divisies, alsmede de staf van 321 Scud-brigade/1 Lr. De oefening stond, althans voor een deel, onder leiding van de staf Zuid-West Front van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten.

2. Materieela. DDR/NVA(1) BMP M-1976

De aanwezigheid van deze verkenningsversie van de BMP-serie is in november 1978 bevestigd bij 11 Verkenningsbat/11 Mechdiv.

Commentaar: Medio 1978 waren er reeds aanwijzingen dat de BMP M-1976 aanwezig was bij 1 Verkbat/1 Mechdiv en 11 Verkbat/11 Mechdiv. Het is te verwachten dat de BMP M-1976 de vervanger gaat worden van de PT-76 in de verkenningsbataljons van de Oostduitse tank- en mechdivisies,

(2) FAGOT (AT-4)

- (a) Volgens een nog onbevestigd bericht zou 3 Anti-tankpeloton/3 Mechbat/17 Mechreg in 1976 uitgerust zijn met SPG-9 en 9-K-11 anti-tankkraketten.

Commentaar: De aanduiding 9-K-11 is dezerzijds niet bekend.

De aanduiding 9-K-111 wordt bij de WP-strijdkrachten gebruikt voor de FAGOT (NATO-nickname: SPIGOT).

Mogelijk is in het bericht toch 9-K-111 bedoeld.

In dat geval zou de FAGOT reeds in 1976 bij de Oostduitse landstrijdkrachten zijn ingedeeld.

- (b) De FAGOT is voorjaar 1978 waargenomen bij eenheden van 1 Mechdiv.

Commentaar: Dit is de tweede divisie waar de FAGOT bij ingedeeld zou zijn.

Eerdere berichten maken melding van de aanwezigheid van de FAGOT bij 28 Mechreg/8 Mechdiv (zie MO 6/78).

(3) PSNR-1

De draagbare gevechtsveld bewakings radar PSNR-1 is in juni 1978 waargenomen bij 11 Artillerieregiment/
11 Mechdiv.

Commentaar: Dit is de eerste waarneming van de PSNR-1

bij de Oostduitse landstrijdkrachten.

De PSNR-1, die een bereik heeft van $\pm$ 10 km is van Sovjet fabrikaat en is in gebruik bij de verkenningsbataljons en -compagnieën in de GSVG.

De waarneming van de PSNR-1 bij een artillerie-eenheid suggereert dat deze radar gebruikt kan en gaat worden als doelopsporingsradar, alhoewel het bereik en de mogelijkheden niet toereikend worden geacht voor het uitvoeren van bovengenoemde taak. Daarenboven beschikken de Oostduitse artillerie-eenheden over de SNAR-2A/6 met een bereik van $\pm$ 16 km, die deze taak beter kan vervullen.

(4) OEM-2

Deze optische afstandsmeter werd in juli 1978 waargenomen in gebruik bij een Oostduitse artillerie-waarnemingspost.

Commentaar: Deze waarneming zou er op duiden dat de tot nu toe bij de Oostduitse landstrijdkrachten in gebruik zijnde optische afstandsmeter, de EM-61, vervangen gaat worden door de OEM-2, die nauwkeuriger, lichter en meer geavanceerd is.

(5) TZ-74

In november 1978 is het NBC-ontsmettingsvoertuig TZ-74 waargenomen in BAD DUEBEN inst. 043.

Commentaar: De TZ-74 is een NBC-ontsmettingsvoertuig van Tsjechoslowaaks fabrikaat op het onderstel van de TATRA-148.

De TZ-74 is een modernere versie van de Sovjet TMS-65.

In BAD DUEBEN inst. 043 is 3 NBCbat/3 I'r gelegerd.

Dit is de eerste waarneming van de TZ-74 bij de Oostduitse landstrijdkrachten nadat er in januari 1978 melding van werd gemaakt in de Oostduitse pers.

MO 10/78

3. NSWP-landena. De productie van de T-72 tank

Volgens recente informatie uit betrouwbare bron is zowel in Polen als in Tsjechoslowakije de productie van de T-72 tank reeds op gang gekomen.

Eerdere berichten wezen erop, dat de T-72 tank in Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije en de DDR door middel van co-productie zou worden ingevoerd, waarbij elk land een deel voor zijn rekening zou nemen. In dat kader was nog onbekend welk land welk deel zou fabriceren alsmede wie de assemblage zou verzorgen. Eind 1978 waren in Hongarije enige T-72 tanks waargenomen. In dezelfde periode heeft Roemenië 31 T-72 tanks ontvangen. In december 1978 is ook in een derde NSWP-land t.w. Tsjechoslowakije de T-72 tank gesignaleerd. (B-3)(G,Gr)

Commentaar : Ten aanzien van de productie van de T-72 tank door een of meer NSWP-landen kan worden opgemerkt, dat het zeer aannemelijk is dat zowel Polen als Tsjechoslowakije, die beide over de vereiste productie-faciliteiten beschikken T-72 tanks zullen gaan produceren. Aan beide landen is door de SU de daarvoor vereiste licentie reeds verleend. Met betrekking tot het tijdstip waarop de productie van deze tank in beide voornoemde landen een aanvang zou kunnen nemen, kan worden gesteld, dat het onwaarschijnlijk is dat de T-72 productie reeds daadwerkelijk op gang is gekomen: In het verleden ging de aanvang van de serieproductie van nieuw militair materieel in Oost-Europa vaak met aanzienlijke vertragingen gepaard. Om die reden lijkt het eerder aannemelijk, dat (in ieder geval in Polen) pas in de tweede helft van 1979 de productie van de T-72 tank een aanvang zal nemen.

De in Polen geproduceerde tanks van dit type zouden ook aan de Sovjet-Unie, de DDR en mogelijk Joegoslavië worden geleverd. Dit laatstgenoemde land, dat zover bekend geen licensierechten voor de productie van de T-72 tank van de Sovjet-Unie heeft verkregen, zou-naar wordt aangenomen-mogelijk door Tsjechoslo-

wakije T-72 tanks geleverd kunnen krijgen. Het is nog niet bekend, in hoeverre de eventuele toekomstige T-72 leveranciers van Joegoslavië, Polen en/of Tsjechoslowakije, aan de Joegoslavische wens om bij de voorziening van munitie en reserveonderdelen (door middel van eigen productie) onafhankelijk te zijn, tegemoet (kunnen) komen.

De productie of co-productie van de T-72 tank door de DDR en Hongarije moet onwaarschijnlijk worden geacht, al is het niet uitgesloten dat beide landen enkele componenten van de T-72 tank zullen gaan produceren (en aan Tsjechoslowakije en Polen zullen leveren). Het ligt echter nòg meer voor de hand, dat de bijdrage van de DDR en Hongarije zonet uitsluitend dan toch wel in overgrote mate financieel van aard zal zijn.

DEEL II: MIDDEN-OOSTEN / AFRIKAConfidentieel 1. Stand van zaken in het Midden-Oosten vredesoverleg.

De impasse in het vredesoverleg over het Midden-Oosten, waarover in het vorig verslag al werd bericht, is in december niet doorbroken, in weerwil van het feit, dat op 17 december de termijn van drie maanden afliep, waarbinnen volgens Camp David een vredesverdrag tussen Egypte en Israel een feit diende te zijn.

De Egyptische eisen voor wijziging van het in november bereikte ontwerp-akkoord werden reeds opgesomd. Eind november/begin december bleek Egypte bereid tot enige inschikkelijkheid m.b.t. het tijdschema ter verwezenlijking van de Palestijnse autonomie op de Westbank en in de Gazastrip: de verkiezingen daarvoor zouden gehouden kunnen worden "eind 1979", d.w.z. één jaar na ondertekening van het vredesverdrag (waarvoor immers de datum van 17 december nog werd aangehouden) in plaats van een half jaar na ondertekening (zoals eerder door Sadat geëist). Ook werd van Egyptische zijde het aanbod gedaan, een "garantie-clausule" op te nemen, inhoudende dat, indien het "objectief onmogelijk" zou zijn (d.w.z. door niet-deelname van de Palestijnen van West-Bank en Gazastrip) om deze verkiezingen te houden, het Israelisch-Egyptische verdrag toch volgens het vastgestelde c.q. vast te stellen programma zou worden uitgevoerd.

Anderzijds handhaafde Sadat zijn eis, dat een specifiek tijdschema diende te worden vastgesteld voor de realisering van de Palestijnse autonomie. Over de concrete inhoud daarvan zou nog onderhandeld moeten worden, maar van Egyptische zijde bleef men uitgaan van een gelijktijdige Israelische terugtrekking uit de Sinai enerzijds en de realisering van de Palestijnse autonomie anderzijds. Voor wat betreft de wijze van vastlegging van het tijdschema zou Egypte genoeg kunnen nemen met de door Washington als compromis voorgestelde briefwisseling, die bij het vredesverdrag zou moeten worden gevoegd, in plaats van het eerder verlangde aanvullende akkoord.

Israel handhaafde de opvatting - welke in wezen door Washington wordt onderschreven - dat het vredesverdrag in definitief ontwerp gereed was en niet opnieuw ter discussie gesteld diende te worden. Preciseringen zouden in een briefwisseling neergelegd

moeten worden. Maar terwijl Israel mogelijk een vergelijk inzake de streefdata voor de verwezenlijking van de Palestijnse autonomie zou willen aangaan, zij het bij voorkeur in veel vager gedaante dan door Egypte werd voorgesteld, tekende het krachtig verzet aan tegen de Egyptische eis, dat paragraaf 6 van het ontwerp-verdrag bij briefwisseling zodanig zou worden gepreciseerd, dat de daarin vastgelegde prioriteit van het Egyptisch-Israelisch verdrag boven eerder door Egypte aangegane verplichtingen (d.w.z. jegens de Arabische broederlanden in het geval van oorlog met Israel) zou komen te vervallen. Ook onaanvaardbaar vond Israel de Egyptische wens, eind november kenbaar gemaakt, dat een clause zou worden opgenomen waardoor revisie van het vredesverdrag vijf jaar na ondertekening mogelijk zou worden gemaakt. Naar in de loop van december zou blijken, gold dit Egyptische verlangen met name artikel 4 van het ontwerpverdrag, dat de gedeeltelijke demilitarisatie van de Sinai na de Israelische terugtrekking, alsmede de legering van VN-troepen daarin, regelt. Het door Egypte gewenste uitzicht op revisie van deze bepalingen zou in belangrijke mate afbreuk doen aan de garanties voor de veiligheid van Israel. Sadat's wensen m.n. aangaande de artikelen 4 en 6 van ontwerpverdrag werden door Israel dan ook aangemerkt als een uitholling van Camp David.

Beide partijen gaven blijk van grote vasthoudendheid aan hun standpunten. De reis van de Amerikaanse minister Vance naar het Midden-Oosten (10-14 december), waarbij hij tussen Cairo en Jeruzalem pendelde, vermocht voorzover waarneembaar geen doorbreking van de impasse te bewerkstelligen, evenmin overigens als de ontmoeting tussen Vance, Dayan en de Egyptische premier Khalil op 23 december te Brussel. Terwijl alle betrokken partijen onverminderd mogelijkheden zeggen te zien voor voortzetting van de besprekingen, staat op dit ogenblik niets vast over tijdstip en agenda voor een hervatting ervan.

Eind december werd in de pers bericht, dat koning Khaled van Saoedi-Arabië op korte termijn besprekingen wenst te voeren met Sadat, mogelijk als voorbereiding op een nieuwe Arabische Topconferentie, waaraan dan ook door Sadat zou worden deelgenomen. Hoewel nog geenszins vaststaat, waarover Sadat met Khaled,

en later eventueel met andere Arabische leiders zou spreken, is het alleszins denkbaar, dat opnieuw aandrang op Sadat wordt uitgeoefend om het bilaterale overleg met Israel te staken, nu de Egyptische verlangens door Israel met hardnekkige afwijzing worden begroet, en terug te keren naar een gezamenlijke Arabische positie inzake het Midden-Oosten. Daarbij kan worden opgemerkt, dat een in positieve termen geformuleerde Arabische positie thans nog niet bestaat; de Topconferentie van Bagdad heeft zich voornamelijk in negatieve bewoordingen uitgelaten. Wel kan worden geconstateerd, dat de hele ontwikkeling in het Midden-Oosten-overleg in de afgelopen maanden de in het vorig verslag neergelegde overweging bevestigt, nl. dat de Topconferentie van Bagdad Sadat in hoge mate onder druk heeft gezet om hetzij zijn bemoeienissen met Israel uit te bouwen tot een in breder Arabische kring aanvaardbaar alternatief, hetzij deze af te breken en een gezamenlijk Arabisch standpunt uit te werken. Enerzijds zal Sadat zich rekenschap geven van de voetangels en klemmen, verbonden met het laatste, anderzijds echter zal hij de aandrang op gezamenlijk Arabisch optreden niet zonder meer kunnen negeren. De Egyptische eisen voor amendering van het ontwerpverdrag, alsmede het vasthouden daaraan, bevestigen dit. Dat een en ander niet onopgemerkt is gebleven, mag worden afgeleid uit het feit, dat begin december, voor het eerst sinds Camp David, een Saoedische minister ter bijwoning van een congres Cairo bezocht. Ook het feit, dat Egypte medio december in de VN-Assemblee een resolutie mede-indiende, waarin werd opgeroepen tot een wapenembargo tegen Israel, toont aan, dat Cairo mede onder invloed staat van een niet onaanzienlijke Arabische druk. Of de Saoedische opschorting van de betaling voor de door Egypte bestelde 50 F-5 vliegtuigen ook hiermee verband houdt blijft een open vraag. Ryadh zou ontstemd zijn door de prijsverhoging die is opgetreden, maar waarneembaar resultaat is voorlopig, dat de aflevering aan Egypte van de eerste 8 toestellen is vertraagd. Verder moet er op worden gewezen, dat mogelijkserwijs de onrust in Iran en de wankelende positie van de Sjah, die een krachtig voorstander was van Sadat's initiatiefdiplomatie, weerslag kan hebben op de beleidsbepaling van Sadat, temeer daar er aanwijzingen zijn, dat de gebeurtenissen in Iran in Egypte hebben geleid tot grotere activiteit van de Moslim Broederschap, een genootschap dat de naleving van de Koran in het maatschappelijk leven voorstaat.

Dit gegeven zou op zijn beurt weer van invloed kunnen zijn op de binnenlandse situatie in Egypte, die wordt gekenmerkt door grote economische problemen, welke een latente bedreiging vormen voor Sadat's positie.

Mede onder invloed van deze omstandigheden lijkt de Amerikaanse diplomatie thans tot de conclusie geraakt, dat Israel het offer van de "linkage" (de koppeling tussen het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag en de Palestijnse autonomie oftewel de koppeling tussen de twee kaderakkoorden van Camp David) moet brengen. Of Israel daartoe bereid zal zijn op de thans door Egypte naar voren gebrachte termen, moet zeer betwijfeld worden. Welk middel zal worden uitgedacht om de huidige stagnatie in het overleg ongedaan te maken, wordt thans afgewacht.

confidentieel 2. Iran

Nadat de Ashura-demonstraties van 10 en 11 december, als gevolg van een stilzwijgende afspraak tussen regering en organisatoren van de betogingen, vreedzaam waren verlopen, is het in de tweede helft van december opnieuw tot heftige botsingen gekomen tussen demonstranten en de strijdkrachten . Opnieuw ook hebben deze botsingen een aanzienlijk aantal slachtoffers geëist.

De Sjah tracht een burgerregering te vormen. Daarbij is hij op tegenstand gestoten van het Nationaal Front, dat zich negatief opstelt t.o.v. elk compromis met de Sjah en diens vertrek voorstaat, zulks krachtens de overeenstemming, die de leider van het Front, Sanjabi, begin november bereikte met de leider van de religieuze oppositie, de Ayatollah Khomeini.

Het feit, dat een andere vooraanstaande figuur uit het Front, Bakhtiar, bereid werd gevonden om te trachten, een burgerregering te vormen die niet het aftreden van de Sjah vooropstelt, illustreert de verschillen van opinies binnen het Front. Bakhtiar moest overigens zijn bereidheid bekopen met de uitstoring uit het Front. Afgewacht moet worden, of dit zijn positie wezenlijk zal aantasten, zoals het evenzeer moet worden afgewacht, of Bakhtiar in zijn streven zal slagen. Zou dat het geval zijn, dan lijkt het aannemelijk dat hij de Iraanse monarchie zal trachten te behouden, zij het binnen een strict constitutioneel kader, als gevolg waarvan de Sjah of zijn opvolger zo niet alle, dan toch het merendeel van zijn huidige bevoegdheden zal moeten afstaan. Bakhtiar's streven lijkt er op te zijn gericht, het aantreden van zijn regering te doen volgen door een periode van buitenlandse afwezigheid van de Sjah, hetgeen de start van de nieuwe regering zou moeten bevorderen. De Sjah lijkt overigens zijn greep op de ontwikkelingen in Iran te verliezen; hij zou bovendien lichamelijk en geestelijk ernstig te lijden hebben gehad van de gebeurtenissen in zijn land.

De vraag blijft, of, gezien Bakhtiar's afwijking van de koers van het Nationale Front, zijn eventuele regering niet evenzeer in botsing zou komen met het Front, dat zich sinds november in hoge mate heeft geïdentificeerd met Khomeini's adagium, dat de Sjah überhaupt dient te verdwijnen. Niet te voorzien valt, welke consequenties een eventuele confrontatie tussen oppositie en een regering-Bakhtiar zou kunnen hebben.

Gedurende december zijn verschillende gevallen van insubordinatie tijdens de handhaving van de openbare orde voorgekomen. Ook andere aanwijzingen zoals desertie, mouterij en sabotage, alsmede een van officiële zijde doodgezwegen voorval, waarbij 2 soldaten en 2 onder-officieren in Teheran een aantal officieren van de Keizerlijke Garde zouden hebben omgebracht, duiden erop, dat binnen de strijdkrachten de spanningen van het afgelopen jaar zich doen gevoelen. Verondersteld mag worden, dat dit nog zal toenemen, indien geen wezenlijke stabilisatie in de binnenlandse toestand van Iran optreedt.

Een vraag is ook, in hoeverre een regering-Bakhtiar enerzijds kan rekenen op de loyaliteit van de strijdkrachten, anderzijds haar gezag over het militaire apparaat tot gelding kan brengen. Zoals in het vorig verslag werd betoogd, is de loyaliteit van de Iraanse opperofficieren in sterke mate gericht op de persoon van de Sjah, en het is deze houding geweest, die tot dusverre de loyaliteit van de strijdkrachten als geheel heeft bepaald. Omdat echter de legerleiding zich dermate heeft geïdentificeerd met het regime van de Sjah en bovendien volop meedeelde in het materiële gewin - mede als gevolg van de zo gewraakte corruptie - zou een mate van spanning tussen dit militaire niveau en een regering-Bakhtiar op zijn minst denkbaar zijn. Anderzijds zou de overweging, dat het experiment van Bakhtiar misschien de laatste kans is om radicaliserende ontwikkelingen in Iran te voorkomen, en als zodanig een verkieslijk alternatief boven hetzij een militaire staatsgreep, hetzij chaos, de militaire leiding tot nadenken moeten stemmen. Op lagere niveaus in de strijdkrachten lijkt voorshands sympathie voor het streven van Bakhtiar verwachtbaar.

Onderwijl wisselden de VS en de SU waarschuwingen uit tegen elkaars inmenging in de gebeurtenissen in Iran, waaraan van Sovjet zijde de beschuldiging werd toegevoegd, dat de VS reeds, verregaand betrokken zijn bij de pogingen om de Sjah in het zadel te houden. Nog vers in het geheugen ligt de opvallende waarschuwing van Brezhnev in de Pravda van 19 november, waarin hij stelde, dat alle mogelijkheden op grond van het VN-Handvast als ook van andere fundamentele internationale overeenkomsten de soevereiniteit van Iran en het Iraanse volk in acht dienen te nemen, terwijl hij verder liet weten, dat de USSR elke, en des te meer militaire, inmenging in de aangelegenheden van Iran - een staat die onmiddellijk grenst aan de Sovjet-Unie - zou beschouwen als rakende de belangen van haar veiligheid.

In dit verband kan het wellicht van belang worden, dat artikel 5 lid 3 van het Sovjet-Iraanse Garantie- en Neutraliteitsverdrag van 1921 bepaalt, dat beide regeringen met alle hun ter beschikking staande middelen de aanwezigheid van alle soorten legers of strijdkrachten van een derde partij op hun territoir zullen verhinderen, indien de aanwezigheid daarvan als een bedreiging van de grenzen, belangen of veiligheid van de andere verdragspartner wordt beschouwd. Artikel 6 bepaalt vervolgens, dat indien een derde macht met bewapende strijdkrachten een usurpatie-politiek in Perzië (thans Iran) zou trachten te voeren of het Perzisch territoir als operatiebasis tegen de RSFSR (Russische Socialistische Federatieve Sovjet Republiek, sinds 1924 formeel onderdeel van de Unie van Socialistische Sovjet Republieken USSR) wil gebruiken of door gebruikmaking van het Perzisch territoir zou proberen, de grenzen van de RSFSR of haar bondgenoten (waarmee anno 1921 vooral de onafhankelijke republieken Armenië, Georgië en Azerbaidzhan werden bedoeld, welke sinds 1924 deel uitmaken van de USSR) te bedreigen, en indien de Perzische regering niet bij machte zou zijn deze bedreiging op eerste verlangen van de RSFSR af te wenden, de RSFSR het recht heeft met voldoende troepen om dit gevaar af te wenden in Perzisch territoir binnen te rukken. In een nota van 1959 gaf Iran te kennen dat deze artikelen hun geldigheid hadden verloren, omdat de overwegingen, waarom zij destijds waren opgenomen (t.w. het voorkomen van contra-revolutionaire actie tegen het Sovjet regime vanuit Perzië) niet meer opgeld deden. De USSR echter heeft geweigerd deze opvatting te erkennen.

3. AfghanistanSovjet-Afghaanse betrekkingen en andere politieke ontwikkelingen

Eind augustus werd gesignaleerd dat na de staatsgreep van 27 april j.l. in toenemende mate aanwijzingen beschikbaar kwamen over interne problemen en onrust, die de grootste aandacht van de Afghaanse regering bleven opeisen. Daarbij werd geconstateerd dat de kans op verdergaande onrust onder invloed van arrestaties van hoge officieren niet was uit te sluiten (zie MO 6/78). Inmiddels is duidelijk geworden dat het binnenlandse verzet zich verder heeft uitgebreid en dat enkele malen, o.m. bij aanvallen op garnizoenen tussen 17 en 19 oktober, de strijdkrachten relatief zware verliezen zouden hebben geleden. In dit verband viel op dat de Afghaanse leider Taraki op of omstreeks 21 oktober persoonlijk het bevel over de Afghaanse strijdkrachten zou hebben overgenomen, nadat hij al sinds augustus als minister van defensie optrad. Hoewel de loyaliteit van de strijdkrachten er tot dusver toe bijdraagt dat de positie van de door Taraki geleide Khalq-factie niet wezenlijk in gevaar is, blijft de binnenlandse toestand voor de Afghaanse leiders het grootste zorgkind, mede omdat de opstandelingen contacten met militaire eenheden zouden hebben gelegd.

Ten gevolge van de binnenlandse strijd zijn sedert april j.l. betrekkelijk grote aantallen Afghanen naar Pakistan uitgeweken. Voor Pakistan brengt dit opvangproblemen met zich mee, temeer daar een deel der "vluchtelingen" infiltranten zouden zijn die in het Pakistaanse Baluchistan, en mogelijk ook in de Noordwest Provincie, pro-Afghaanse afscheidingsbewegingen zouden steunen. E.e.a. wint aan betekenis in het licht van de sinds de april-coup, de zgn. Sowr-revolutie eufemistisch geformuleerde hernieuwde Afghaanse aanspraken op grote delen van Pakistan, dan wel claims op onafhankelijkheid voor "Pakthunistan", waarbij de Indus-rivier als natuurlijke grens wordt genoemd (Dit in tegenstelling tot de huidige willekeurige grens die een produkt van het kolonialisme zou zijn).

Wat betreft de Sovjet-Afghaanse betrekkingen ware uit mededelingen van vluchtelingen én uit Afghanistan zelf af te leiden dat Sovjet militairen direct betrokken zijn bij de strijd tegen de opstandelingen in Afghanistan, hetgeen kan worden opgemaakt uit niet-bevestigde berichten over het doden en gevangennemen van Sovjet officieren en over de bevestigde aanwezigheid van Sovjet adviseurs. Naar schatting bevinden zich nu circa 2000 Sovjet

militaire adviseurs en circa 3000 Sovjet burger-adviseurs in Afghanistan, tegen een geschat totaal van enkele honderden à 2000 vóór april j.l. Andere lagere én hogere cijfers worden echter ook genoemd. In dit kader zijn Afghaanse dankbetuigingen voor verleende hulp van belang, terwijl bovendien uit uitlatingen van de Afghaanse leiders, met name regerings- en partijleiders Taraki en minister van buitenlandse zaken Amin, op het internationale vlak een toenemende Sovjet gerichtheid valt op te maken.

Voorgaande wordt onderstreept door het feit dat Taraki's eerste buitenlandse bezoek na de machtsgreep van april j.l. een officieel vriendschapsbezoek aan de Sovjet-Unie betrof, van 4 tot 7 december. Dat hieraan van Sovjet zijde groot belang werd toegekend valt af te leiden uit de belangrijkste gesprekspartners (partijleider-president Brezhnev, premier Kosygin, minister van buitenlandse zaken Gromyko en partijsecretaris voor internationale betrekkingen Ponomarev) en de afsluiting van een "Verdrag van Vriendschap Goede Nabuurschap en Samenwerking", alsmede uit het gezamenlijke communiqué over Taraki's bezoek. Voorst werd een akkoord over de vorming van een permanente intergoevernementele Sovjet-Afghaanse Commissie voor Economische Samenwerking gesloten.

De sfeer der besprekingen werd op 4 december aangeduid als hartelijk en vriendschappelijk, met wederzijds begrip voor elkaars standpunten, en later als hartelijk en kameraadschappelijk.

Het nieuwe Sovjet-Afghaanse Vriendschapsverdrag verwijst uitdrukkelijk naar het vriendschapsverdrag van 1921 en het Verdrag over Neutraliteit en wederzijdse bijstand van 1931 dat in juni 1975 opnieuw met 10 jaar verlengd werd, en verplicht de twee landen tot de bevordering van veelzijdige samenwerking op basis van gelijkberechtigtheid, eerbiediging van elkaars nationale soevereiniteit, territoriale onschendbaarheid en niet inmenging in elkaars binnenlandse aangelegenheden (art 1), Dit geldt vooral de onderlinge economische en technisch-wetenschappelijke samenwerking (art 2), doch omvat in wezen ook (nagenoeg) alle maatschappelijke gebieden (art 3). Met betrekking tot hun onderlinge politieke betrekkingen stelt artikel 4:

"De Hoge Verdragsluitende Partijen zullen, optredend in de geest van de tradities van vriendschap en goede nabuurschap, alsmede van het Handvest van de Verenigde Naties, elkaar raadplegen, en met goedvinden van beide partijen adequate maatregelen treffen teneinde

de veiligheid, onafhankelijkheid en territoriale integriteit van beide landen te verzekeren. In het belang van de versterking van het defensief vermogen van de Hoge Verdragssluitende Partijen zullen zij de samenwerking op militair gebied verder ontwikkelen op basis van de tussen hen gesloten daarop betrekking hebbende akkoorden". Artikel 5 stelt vervolgens dat de Sovjet-Unie de Afghaanse niet-gebonden politiek eerbiedigt, en dat Afghanistan de Sovjet vredespolitiek eerbiedigt. Artikel 6 behelst dat de Sovjet-Unie en Afghanistan plechtig verklaren dat zij niet zullen "toetreden tot militaire of andere bondgenootschappen", of deel zullen nemen "aan enige andere groepering van staten alsmede handelingen of maatregelen die zijn gericht tegen de andere Hoge Verdragssluitende Partij". Artikelen 7 en 8 betreffen de internationale politiek in het algemeen, waarbij in het bijzonder in artikel 8 het streven naar een "effectief veiligheidssysteem in Azië op basis van gezamenlijke inspanningen van alle staten van dit continent" opvalt. Krachtens artikel 10 zullen de Sovjet-Unie en Afghanistan "elkaar consulteren over alle belangrijke internationale vraagstukken die de belangen van beide landen raken". Artikel 14, tenslotte, scheidt de mogelijkheid het verdrag op te zeggen tijdens de 20-jarige looptijd.

Het gezamenlijke communiqué over Taraki's bezoek vermeldt China niet direct, doch de Sovjet-Unie en Afghanistan toonden zich bezorgd over de spanningen die zich opnieuw in Zuidoost Azië voordoen en die "de ontwikkeling van goednabuurlijke betrekkingen tussen alle staten van dat gebied bemoeilijken". In dit kader spraken zij zich tegen iedere externe inmenging uit, "tegen alle pogingen van vreemde krachten die op complicaties van de toestand in Indochina gericht zijn". Voorts verklaarden zij zich solidair met "het heldhaftige Vietnamese volk dat zijn nationale soevereiniteit, territoriale integriteit, vrijheid en onafhankelijkheid nadrukkelijk waarmaakt". Daarnaast veroordeelden de beide landen "nadrukkelijk de politiek van het afzonderlijke Egyptisch-Israëliëse verdrag onder bescherming van de Verenigde Staten". De Sovjet-Unie prees de Afghaanse rol als actief deelnemer in de blokvrije beweging, waarbij bijzondere aandacht werd besteed aan de 6e Topconferentie van de leiders van de blokvrije staten die in 1979 in Havana op Cuba zal plaatsvinden. Beide zijden onderstreepten hierbij "de noodzaak van de verdere versterking van de eenheid van optreden van de landen der socialistische gemeenschap, de blokvrije staten en de nationale bevrijdingsbewegingen"

en verklaarden te streven "naar ontwikkeling en versterking van de solidariteit tussen deze natuurlijke bondgenoten in de strijd voor vrede en internationale veiligheid, voor vrijheid en onafhankelijkheid". Soortgelijke verklaringen kwamen bij vroegere bezoeken van Afghaanse leiders aan de Sovjet-Unie niet voor.

Met betrekking tot de huidige ontwikkelingen in Iran is de Afghaanse opstelling enigszins ambivalent. Zo verklaarde Taraki op 10 november dat de (Iraanse) politieke en veiligheidssituatie onrust heeft veroorzaakt bij het "edele volk" van Iran, en dat "Afghanistan, als goede buur, de voorspoed en het welzijn van het Iraanse volk wenst". Voorts sprak hij de hoop uit, "dat onze Iraanse broeders hun totale leven in vrede en vriendschap mogen hervatten en krijgen wat zij wensen", en verklaarde tevens dat Afghanistan in vrede en vriendschap wenst te leven met alle landen ter wereld en vooral de buurlanden. E.e.a. gaat gepaard met een terughoudende opstelling ten opzichte van de interne ontwikkelingen in Iran, zij het dat Afghanistan duidelijk niet instemt met het eventueel deelnemen van Afghaanse gastarbeiders aan de ongeregelheden. Anderzijds werd in de Iraanse pers bericht over terugkerende onrust in het Iraanse deel van Baluchistan en de Afghaanse opstelling ten aanzien van de gebeurtenissen in het land. Daarbij werd gewezen op verdachte bezoeken van over de grens door elementen die een onafhankelijk en verenigd Baluchistan voorstaan, en die de Iraanse stad Bandar Abbas als hoofdstad voor die staat zouden wensen. Hierbij is ook Pakistan in het geding en e.e.a. zou aan betekenis winnen door de Afghaanse opstelling t.a.v. de Baluchi's die feitelijk een stimulans betekent. Door waarnemers werd e.e.a. medio november niet als direct gevaar gezien, maar dat kan veranderen onder invloed van de afname van het gezag van de centrale regeringen in Teheran en Islamabad.

(C-2)(G/R/GR/W)

Commentaar: Afgaande op de nu beschikbare informatie blijft de binnenlandse toestand voor de Afghaanse leiders het grootste zorgenkind, hetgeen ondanks optimistische geluiden ook te beluisteren valt in de berichtgeving rond Taraki's bezoek aan Moskou. Opvallend was tijdens dat bezoek dat nóch in Afghaanse uitlatingen, nóch in de Sovjet media de Afghaanse ontwikkeling als socialistisch bestempeld werd. Dit komt ook tot uitdrukking in het nieuwe vriendschapsverdrag dat

kwantitatieve verschillen vertoont met de verdragen die enerzijds werden gesloten met landen van de socialistische gemeenschap, anderzijds met derde wereldlanden "op weg naar het socialisme". Het nieuwe verdrag onderstreept echter dat de Sovjet-Afghaanse betrekkingen voortdurend intensiever worden, en de diverse uitslatingen van Afghaanse en Sovjet zijde duiden erop dat Afghanistan op met name het buitenlandse politieke vlak tot het Sovjet kamp gerekend kan worden.

Met name ten aanzien van China en Pakistan bestaan duidelijke verschillen van inzicht, in die zin dat Afghanistan zich t.a.v. China tot de scherpe anti-Chinese Sovjet opstelling wil laten verleiden en dat de Sovjet-Unie zich op dit moment t.a.v. Pakistan kennelijk terughoudender wil opstellen dan Afghanistan. De gegeven aanduidingen over de sfeer der besprekingen kunnen erop duiden dat zich op deze punten duidelijke meningsverschillen hebben voorgedaan.

Buiten de periode van Taraki's bezoek tonen zowel de Sovjet-Unie als Afghanistan zich terughoudend over de intensivering van de onderlinge betrekkingen, zij het dat vooral Afghanistan zich wat duidelijker is gaan uiten. Gezien de voortdurende binnenlandse politieke problemen kan aan die uitslatingen een binnenlandse politieke betekenis worden toegekend, in die zin dat de leiders daarmee tot uitdrukking willen brengen dat zij machtige ruggesteun genieten.

Naast dit alles kan geconstateerd worden dat Afghanistan nú de Sovjet visie op de ongebonden beweging, als bondgenoot van de socialistische gemeenschap, in wezen volledig onderschrijft. De consultatieverplichting en militaire samenwerkingsclausule in het nieuwe vriendschapsverdrag onderstrepen dit.

De terughoudendheid aan Sovjet zijde, daarentegen, houdt hoofdzakelijk verband met bezorgdheid in de regio ten aanzien van de ontwikkelingen in Afghanistan doch kan ook duiden op de mogelijkheid dat de Sovjet leiders niet volledig overtuigd zijn van de overlevingskansen van het Taraki-regime. Niettegenstaande uitslatingen van o.m. Brezhnev dat de Sovjet-Afghaanse betrekkingen sedert de april-coup een kwalitatief nieuw karakter hebben

gekregen, waren er vóór Taraki's bezoek enkele aanwijzingen dat de Sovjet leiders niet onverdeeld gelukkig waren met de Afghaanse binnenlandse politieke ontwikkelingen. Vooral het feit dat de leidende Khalq-factie slechts een smalle basis heeft en desondanks de traditioneel meer pro-Sovjet gerichte en radicalere Parcham-factie aanpakt, en bovendien belangrijke delen van de Moslim bevolking tegen zich in het harnas jaagt, kan voor de Sovjet leiders een bron van zorg zijn, mede met het oog op de betrekkingen met de Arabische staten en de aan Afghanistan grenzende Sovjet moslim republieken. De functieaccumulatie van Taraki c.s. duidt op een relatief geïsoleerde positie, met het risico dat hij door een gelegenheidscoalitie van opstandige Pashtu's de Moslim Broederschap en Parcham-leden ten val zal worden gebracht. In deze context zijn speculatieve berichten dat afgezette Parcham ministers/ambassadeurs in Oost-Europa als mogelijke "reserve" achter de hand worden gehouden noemenswaard, en e.e.a. onderstreept de afhankelijkheid van Taraki c.s. van de Sovjet-Unie, die eventueel nieuwe leiders naar voren zou kunnen schuiven.

De binnenlandse problemen brengen met zich mee dat de kans dat de Afghanen regionaal hun activiteiten tegen Pakistan uitbreiden gering zijn, behoudens verdergaande destabilisering van de binnenlandse politieke situatie in Pakistan.

Hetzelfde kan voor Iran gesteld worden, waarbij opgemerkt dient te worden dat onbevestigde berichten stellen dat vanuit Afghanistan wapens naar Iran zijn of worden vervoerd voor de opstandelingen. Er zijn evenwel geen aanwijzingen dat de Iraanse onrust vanuit Afghanistan zou zijn geïnstigeerd en die gang van zaken is dan ook als minder waarschijnlijk te beschouwen gezien het feit dat de huidige Iraanse oppositie meer gemeen heeft met de Afghaanse opstandelingen dan met de Afghaanse leiders. Wel kan de afsluiting van het nieuwe Sovjet-Afghaanse vriendschapsverdrag gezien worden als een psychologische zet in verband met de gebeurtenissen in en rond Iran, waarbij met name ook de

onomwonden waarschuwing van Brezhnev aan de Verenigde Staten genoemd dient te worden.

Ten aanzien van de drie onlangs gesloten vriendschapsverdragen van de Sovjet-Unie met Vietnam (3 november), Ethiopië (20 november) en nu Afghanistan (5 december) kunnen nog de volgende opmerkingen gemaakt worden:

1. De in het Sovjet-Vietnamese verdrag opgenomen clausule over "broederlijke wederzijdse hulp" alsmede verwijzingen naar het Marxisme-Leninisme, het Socialistisch Internationalisme en de bescherming van de socialistische verworvenheden ontbreken in de verdragen met Ethiopië en Afghanistan. Reden: Alleen Vietnam wordt gerekend tot de socialistische gemeenschap.
2. Alle drie verdragen voorzien in regelmatige consultaties over belangrijke internationale vraagstukken die de belangen van de betrokken landen raken. In het Sovjet-Vietnamese verdrag is de verplichting tot directe consultatie opgenomen in geval van een aanval of aanvalsdreiging op een van beiden met het doel dan zodanige maatregelen te treffen dat dat gevaar uit de weg wordt geruimd. Een soortgelijke, doch minder duidelijke clausule is opgenomen in het Sovjet-Ethiopische verdrag en ontbreekt geheel in het Sovjet-Afghaanse verdrag. Laatstgenoemde verdragen bevatten daarentegen een clausule over samenwerking op het militaire vlak, die in het Sovjet-Vietnamese verdrag ontbreekt, en gezien het karakter van dit verdrag ook niet nodig is, m.a.w. als vanzelfsprekend bestaat. In zekere zin biedt de Sovjet-Afghaanse consultatieclausule meer ruimte dan die van Vietnam en Ethiopië, en is zeker een sterkere en meeromvattende clausule dan die van het Sovjet-Indiase vriendschapsverdrag van 1971.
E.e.a. kan gevolgen hebben voor de ontwikkelingen in Zuid Azië, met name in de Afghaans-Pakistaanse betrekkingen.
3. Het Sovjet-Vietnamese verdrag is voor 25 jaar afgesloten met de mogelijkheid van 10-jarige verlengingen.

De andere twee verdragen hebben een looptijd van 20 jaar met de mogelijkheid van vijfjarige verlengingen. Als unicum bevat het Sovjet-Afghaanse verdrag een clausule dat tussentijdse opzegging onder bepaalde voorwaarden mogelijk is, zij het dat het ontbreken van een dergelijke clausule in de praktijk geen bezwaar hoeft op te leveren gezien de tussentijdse opzegging van de verdragen met Egypte en Somalië.

4. Evenals in het Sovjet-Ethiopische verdrag verklaart het Sovjet-Afghaanse verdrag dat de Sovjet-Unie de niet gebonden politieke opstelling van de verdragspartner eerbiedigt, en omgekeerd dat de verdragspartner de Sovjet vredespolitiek respecteert, terwijl een soortgelijke clausule in het verdrag met het ook niet-gebonden Vietnam ontbreekt.
5. Uniek is in het Sovjet-Afghaanse verdrag een oproep voor een gezamenlijk Aziatisch veiligheidsstelsel, zoals oorspronkelijk in 1969 door de Sovjet-Unie voorgesteld.

De mogelijkheid dat de Sovjet-Unie m.b.t. Afghanistan een buitenlandse politieke tegenslag te verwerken zal krijgen is nog aanwezig, doch na de afsluiting van het nieuwe verdrag is de kans daarop waarschijnlijk kleiner geworden. Bovendien kan geconstateerd worden dat nu de vier belangrijkste Zuidaziatische landen, India, Pakistan, Afghanistan en Iran, alle met aanzienlijke interne problemen en instabiliteit geconfronteerd worden, waarvan de Sovjet-Unie voor haar beleid ten aanzien van het Indische Oceaan gebied en de Perzische c.q. Arabische Golf en toegang tot havenfaciliteiten wellicht kan profiteren.

MO 10/78

Deel III: VERRE OOSTEN1. Sino-Sovjet verhoudinga. Sovjet reacties op de normalisering van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen

Op de bekendmaking op 15 (te Washington) en 16 (te Peking) december 1978 dat de VS en China per 1 jan. 1979 volledige diplomatieke betrekkingen zouden aangaan, werd pas op 19 december door het partijblad "Pravda" direct gereageerd. In het weekeinde daarvoor werd als enige officiële reactie vanuit het WP die van Bulgarije genoteerd, waarin China ervan beschuldigd werd de normalisering met de VS te hebben doorgezet om zijn expansionistische doeleinden in Azië te verwezenlijken.

Op 17 december verscheen in "Rode Ster" een artikel onder de kop "Een NAVO voor Azië?", waarin echter geen melding werd gemaakt van bedoelde normalisering. Op 18 december volstond "Pravda", kennelijk nog in het onzekere verkerend over de politieke evaluatie van de nieuw ingetreden situatie, met citaten uit de Japanse CP-krant "Akahati" waarin de normalisatie als een natuurlijke stap vanuit het gezichtspunt van de internationale betrekkingen genoemd werd, welke echter ook bij "niet weinig" Japanners de vrees oproept voor een verscherping van de spanningen.

De reactie op 19 dec. was dat deze stap van de VS het resultaat was van de veranderde oriëntatie van de leiding in Peking, "welke zich in een verbond met de meest oorlogszuchtige kringen in het Westen op het pad van de open strijd met de wereld van het socialisme heeft begeven". Ondanks dat China in dit artikel heftiger werd aangevallen dan de VS, werd toch ook opnieuw een waarschuwing aan het Westen gegeven inzake de verkoop van wapens aan China.

President Carter's uitlatingen dat de relatie met Peking niet tegen de SU gericht is, werden als "zeer belangrijk" gekwalificeerd, waaraan evenwel werd toegevoegd dat "de tijd zal aantonen of deze woorden overeenkomen met praktische daden en politieke acties".

Op 21 dec. werd door het persbureau "Tass" een andere uitleg gegeven aan een brief van partijleider Brezhnev aan president Carter, dan die welke oorspronkelijk in zeer positieve termen door laatstgenoemde wereldkundig was gemaakt. Volgens Carter had Brezhnev gezegd dat de normalisatie een bijdrage tot de wereldvrede was.

Het bericht van "Tass" geeft daarentegen aan dat Brezhnev zich in zijn brief aanzienlijk gereserveerder zou hebben opgesteld.

Commentaar : Gelet op het "Pravda" commentaar van 19 dec. hangt de afwachtende Sovjet-houding vermoedelijk samen met de nog steeds niet definitieve overeenstemming inzake SALT-II. Ook zal men de resultaten en de uitlatingen tijdens het voor januari 1979 aangekondigde bezoek van de Chinese vice-premier Teng Hsiao-ping aan de VS willen afwachten, met name of deze zich evenals in okt. in Tokio tot verbaal "anti-Sovjetisme" zal laten verleiden en of de VS dit zullen tolereren.

Daarbij speelt blijkens het artikel in de "Rode Ster" mogelijk het vermoeden op de achtergrond dat de VS en China nog verder willen gaan en uiteindelijk tot een as Peking - Tokio - Washington willen komen, op basis van het Japans - Amerikaanse veiligheidsverdrag, het nieuw Japans - Chinese vriendschapsverdrag en een volgens "Rode Ster" voorgenomen soortgelijk verdrag tussen de VS en China.

Op dit laatste werd nog gezinspeeld door de Chinese vice-premier Li Hsien-nien.

Vooralsnog lijkt zo'n verdrag echter niet in de bedoeling te liggen. Onduidelijk blijft inmiddels wat de SU als een kritieke grens beschouwt welke niet overschreden mag worden: is dit een bevoordeling van China t.o.v. de SU in allerlei (economische en technische) contacten met het Westen, ligt deze bij wapenleveranties aan China door het Westen (en in welke hoeveelheden van welke types), of is de maat pas vol in geval van een Amerikaans-Chinees vriend-

schapsverdrag met een anti-Sovjet gerichtheid?

dienstgeheim b. De voorgenomen opzegging door China van het vriendschapsverdrag met de SU

Dit jaar werd door verschillende Chinese autoriteiten te kennen gegeven dat Peking binnenkort de SU op de hoogte zou stellen van het besluit van de Chinese Staatsraad om het "Verdrag voor vriendschap, samenwerking en wederzijdse hulp" met de SU op te zeggen. Dit voornemen werd o.a. door vice-premier Teng Hsiao-ping op 6 september wereldkundig gemaakt, en werd in oktober gevolgd door een soortgelijke uitlating van de plv.CGS, Wu Hsiu-chuan. Omdat het op 11 april 1950 geratificeerde verdrag, dat een looptijd van 30 jaar heeft, iedere keer met 5 jaar verlengd wordt indien het niet een jaar voor afloop van deze termijn wordt opgezegd, heeft Peking uiterlijk tot 10 april 1979 de tijd om de SU van het dienovereenkomstig besluit op de hoogte te stellen. Aangezien dit verdrag blijkens artikel 1 en 2 zich in sterke mate tegen Japan richt, zou handhaving ervan niet verenigbaar zijn met het op 23 oktober 1978 geratificeerde Chinees - Japanse vriendschapsverdrag.

(B-2)(R)(W)

ienstgeheim 2. India - Sovjet-Unie

Volgens de Financial Times van 28 november 1978 is eind november een akkoord ondertekend dat een einde maakt aan een reeds vier jaar durend conflict tussen de SU en India over de koers van de Indiase Rupee ten opzichte van de Roebel. Het akkoord zou volgens dezelfde berichten in sterke mate tegemoet komen aan de eisen van de Indiase autoriteiten inzake de door India nu terug te betalen en door de SU in de afgelopen twintig jaar aan dat land toegekende kredieten. Daarbij zou het om een bedrag gaan van ongeveer 4 miljard Rupees (meer dan 1 miljard gulden). Ook de kosten van de Sovjet militaire leveranties zouden hieronder vallen. Onder het akkoord zal de nieuwe koers 10 Rupees tegenover 1 Roebel bedragen maar zullen alle reeds gedane betalingen van India aan de SU tegen de oude koers (8,3 Rs - 1 Roebel) als definitief (dat wil zeggen als afgedaan) worden beschouwd. Ook andere details van het akkoord zouden voor India relatief gunstig zijn. (B-3)(W).

Geheim

Commentaar: Reeds eerder werd een bericht ontvangen, waarin gemeld werd dat de SU inzake de kwestie van de koers van de Rupee ten opzichte van de Roebel de Indiase autoriteiten een compromisvoorstel had gedaan (september 1978 tijdens het bezoek van de Indiase minister van buitenlandse zaken Vajpayee aan Moskou). De Indiase autoriteiten zouden zich daar zeer terughoudend tegenover hebben opgesteld. Daarbij zou onder meer de overweging een rol hebben gespeeld, dat een door India reeds sinds 1974 geëiste waardevermindering van de tegenover de Rupee overgewaardeerde Roebel nauwelijks zou kunnen bijdragen tot een vermindering van het Sovjet tekort op de handelsbalans met India. De produkten van de SU komen immers steeds minder overeen met de kwaliteitseisen die door de Indiase importeurs worden gesteld hetgeen een sterke negatieve invloed heeft op de export van de SU naar India, terwijl daarentegen de Indiase produkten in de SU goed in de markt liggen. Een mogelijkheid is, dat de inhoud van het Sovjet compromisvoorstel was een gedeeltelijke terugdraaiing van de eenzijdige revaluatie in 1974 door de SU van de Roebel ten opzichte van de Rupee.

Deze 2 berichten overziende bestaat de indruk dat het hierbij tot nu toe om 2 verschillende koersen ging, waarbij de eerste op de economisch-militaire kredieten (waarvoor India nu meer Rupees moet gaan betalen met dien verstande dat op de reeds terugbetaalde schulden geen navordering zal ontstaan), en de tweede op de handelsrelaties betrekking heeft (waar India dan nu wèl over een gunstiger Rupee-Roebel koers zou kunnen beschikken, in vergelijking met die welke sinds 1974 bestond, indien men tenminste het bericht uit de Financial Times mag geloven dat "ook andere details voor India relatief gunstig zijn"). Mogelijk is daarom dat de nu vastgestelde koers van 10 Rupees=1 Roebel voor beide sectoren geldt.

Het nu gesloten akkoord onderstreept wel het streven van de SU om de banden met India op economisch gebied te verbeteren. In dit verband kan ook gewezen worden op het aanbod van de Sovjet Minister van Buitenlandse Zaken Gromyko, tijdens zijn bezoek aan India in april 1977 om dat land een nieuw krediet ter waarde van \$ 335 miljoen te verlenen.

Daarnaast is zeer onlangs overeenstemming bereikt over samenwerking tussen beide landen op economisch, handels-, wetenschappelijk- en technologisch gebied voor de lange termijn. Voorts verdient het feit vermelding, dat India in het kader van de militaire samenwerking met de SU momenteel ongeveer 70 T-72 tanks in verschillende delen van het land in beproeving heeft.

Indien deze proeven positief uitvallen, zou India de T-72 tank in licentie willen bouwen (alsook het recht willen verkrijgen rechtstreeks aan derden te mogen leveren).